

Turkish Studies

Volume 13/3, Winter 2018, p. 91-126

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12789>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: Aralık 2017

✓ Accepted/Kabul: Mart 2018

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Ali MEYDAN – Prof. Dr. Adnan PINAR - Prof. Dr. Cemalettin ŞAHİN – Doç. Dr. Hakan KOÇ

This article was checked by iThenticate.

SULTANGAZİ İLÇESİ'NİN (İSTANBUL) ŞEHİRLEŞME SÜRECİ*

Samet AVCU** - Adnan Doğan BULDUR***

ÖZET

Sultangazi İlçesi, İstanbul'un kuzeybatısında yer alır. İlçe adını, Sultañçiftliği Mahallesi ile Gazi Mahallesi'nin †birleştirilmesinden almıştır. 2008 yılında, Gaziosmanpaşa'ya bağlı 13, Eyüpsultan ve Esenler'e bağlı birer mahallenin katılımıyla kurulmuştur. Yeni kurulmuş bir ilçe olsa da aslında, bölge Bizans ve Osmanlı Devleti'nden beri İstanbul için önem taşıyan tarihi suyolları üzerinde yer almaktadır.

Sultangazi'de şehirleşme hareketleri 1970'li yıllar ve sonrasında o dönemde kırsal alanlar arasında yer alan Atışalanı, Küçükköy, Cebeci, Habibler ve Mahmutbey gibi kırsal yerleşmelerde sanayi kuruluşlarının açılmasıyla ve bu bölgenin daha uzağındaki büyük sanayi kuruluşlarında çalışmak için gelenlerin bu kırsal alanlara yerleşmesiyle başlamıştır. O dönemde kırsal alanlar arasında sayılan bu yerleşmelerin nüfusu göçlerle artmış, zamanla kırsal niteliklerini kaybedip İstanbul'un merkez alanına katılmışlardır.

Bu çalışma ile Sultangazi İlçesi'nin geçmişten günümüze, gerek coğrafi açıdan ve gerekse alınan idari kararlarla şehirleşme sürecinde geçirdiği evrelerin araştırılması amaçlanmıştır. Araştırma yapılırken coğrafya biliminin yöntem ve ilkelerine bağlı kalınmıştır. Araştırma sahasının topografik özellikleri incelenirken Harita Genel Komutanlığı'nın ilgili haritaları, şehirleşmeyle ilgili özellikler incelenirken, başta İstanbul Büyükşehir Belediyesi olmak üzere ilgili belediyelerin Şehir Planlama Müdürlükleri'nin nazım imar planlarından, nüfusun gelişimi için, nüfus müdürlükleri kayıtları ve TÜİK istatistik verilerinden faydalanılmıştır.

* Bu çalışma, S. Avcu'nun N.E. Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde kabul edilen "İstanbul Sultangazi İlçesi'nde Şehirleşme Süreci ve Ortaya Çıkan Problemler" adlı Yüksek Lisans Tezi'nin bir bölümüdür.

** Öğretmen-MEB, El-mek: samet13a@hotmail.com

*** Yrd. Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi, El-mek: abuldur@konya.edu.tr

Saha gezilerinden elde edilen fotoğraflar araştırmaya konulmuş, ayrıca mahalle muhtarları ve ilçe sakinleriyle yüzyüze görüşme tekniği ile yapılan mülakat sonuçları da değerlendirmeye alınmıştır.

Sultangazi ilçesinin 2014 yılı toplam nüfusu 513.022'dir ve İstanbul'un nüfusu en hızlı artan ilçelerinden biridir. Bunda; doğum oranının yüksek olmasının yanında İstanbul'un yoğun göç alan bölgelerinden biri olması etkilidir. İstanbul'daki iş imkânları ve Sultangazi İlçesi'nin bazı bölgelerinde konut kiralalarının daha uygun olması bu bölgeye göçü arttıran başlıca nedenlerdir. Dolayısıyla ilçe, hızlı nüfus artışına bağlı olarak gecekondulaşma, plansız şehirleşme, alt yapı yetersizliği, işsizlik gibi birçok problemle karşı karşıyadır.

Anahtar Kelimeler: Şehir, Şehirleşme, Şehirleşme Sorunları, Sultangazi, İstanbul

URBANIZATION PROCESS OF SULTANGAZI DISTRICT (İSTANBUL)

ABSTRACT

Sultangazi District is located on the northwest side of Istanbul. It is named after the merging of Sultanciftliği and Gazi neighborhoods. It was founded in 2008 with the participation of 13 neighborhoods from Gaziosmanpaşa, one from Eyüpsultan and one from Esenler districts. Although it is a newly established district, it is located on historical waterways which are important for Istanbul since the Byzantine and Ottoman Empire.

Urbanization movements in Sultangazi started with the establishment of industrial establishments in rural settlements such as Atışalani, Kucukkoy, Cebeci, Habibler and Mahmutbey which were located in the rural areas at the time of 1970s and after that the people who settled in these rural areas came to work in big industrial establishments farther than this region. The population of these settlements, which were accepted as rural areas in the that period increased gradually with migration. Over time, Sultangazi lost its own rural spesification and transformed into an urban.

With this study, it was aimed to investigate the phases of Sultangazi District in terms of past, present and future geographical and administrative decisions. In the research, methods and principles of geography science are used. While the topographical features of the research area are examined, the relevant maps of the Map General Command are used. While analyzing the features related to urbanization, it was benefited from the master plans of the City Planning Directorates of the related municipalities, especially the Istanbul Metropolitan Municipality. For the development of population, records of population directorates and statistical data of TURKSTAT were used.

The photographs taken in the research area were used in the article and the results of the interviews conducted with the village headmen and the residents of the district with the face-to-face interview technique were also evaluated.

The total population of Sultangazi district is 513,022 in 2014 and also it is one of the districts with the fastest growing population in Istanbul. The rapid increase in the district population is due to the fact that the birth rate is high and that Istanbul is one of the regions with excessive migration. The employment opportunities in Istanbul and the fact that the rents are more suitable in some regions of the Sultangazi District are the main reasons for increasing migration to this region. Therefore the District, due to rapid population growth, there are many problems such as slums, unplanned urbanization, lack of infrastructure and unemployment.

STRUCTURED ABSTRACT

The Sultangazi District is located in the Marmara Region within the boundaries of Istanbul, in the north-west of Istanbul and on the European Side. Its altitude is 50 meters and has an area 36.24 km² which is ranked 21st among the other districts of Istanbul in terms of area size.

The Sultangazi district is surrounded by Eyüpsultan, Gaziosmanpaşa, Esenler, and Başakşehir districts from the north and east, south, southwest and west respectively.

With this study, it was aimed to investigate the phases of Sultangazi District in terms of past, present and future geographical and administrative decisions. In the research, methods and principles of geography science are used. While the topographical features of the research area are examined, the relevant maps of the Map General Command are used. While analyzing the features related to urbanization, it was benefited from the master plans of the City Planning Directorates of the related municipalities, especially the Istanbul Metropolitan Municipality. For the development of population, records of population directorates and statistical data of TURKSTAT were used.

The photographs taken in the research area were used in the article and the results of the interviews conducted with the village headmen and the residents of the district with the face-to-face interview technique were also evaluated.

Although Sultangazi is a newly established district, it is one of the oldest settlements around of Istanbul. Functionally, the history of the region dates back to the early ages and the region is very important in the Ottoman period especially in terms of water civilization. Cebeçiköy and Çınarlıhan (Habibler), one of the oldest village settlements in Istanbul, are within the borders of Sultangazi.

The area in which the county was located was almost empty in terms of population between 1923-1950. However, there were a few villages engaged in agriculture and a sheep fold settlement where livestock were built among these villages. With the establishment of the Republic of Turkey, the population began to increase, especially when the immigrant families from Greece, Romania, Bulgaria and Yugoslavia were settled.

From 1950 onwards, the settlement of houses with single-storeyed gardens was begun in order to accommodate immigrant citizens. After

these years, migrations from different parts of the country, especially the Black Sea Region, have accelerated. In these migrations, the industrial zones and industrial facilities formed after the 1960s have played a major role. However, the population growth was low, until the 1970s.

Urbanization movements in Sultangazi started with the establishment of industrial establishments in rural settlements such as Atışalani, Kucukkoy, Cebeci, Habibler and Mahmutbey which were located in the rural areas at the time of 1970s and after that the people who settled in these rural areas came to work in big industrial establishments farther than this region. The population of these settlements, which were accepted as rural areas in the that period increased gradually with migration. Over time, Sultangazi lost its own rural specification and transformed into an urban. Particularly after 1975, immigration started to accelerate, and the development process experienced by the distorted urbanization, which has appeared in many parts of Istanbul, has also been experienced here.

A rapid urbanization period was started with the application of development plans, after the 1980s. Agricultural areas in rural settlements have been urbanized and so now agricultural here is not the basic livelihood economy.

Immigration events that have increased even more have been added from the Eastern and Southeastern Anatolia regions due to terrorism, in the 1990s.

Implemented development plans were insufficient due to the rapid migration. Therefore, deterrent measures should be taken against urban migration from rural areas in Turkey and rural areas should be made more livable by increasing their opportunities.

After 2000s, the settlement areas within the district limits continued to grow. Small settlements within the present boundaries of the district were bound to different district centers such as Esenler, Eyupsultan, Gaziosmanpaşa and Bakırköy within the geographical and administrative changing conditions, but they were connected to this district with the establishment of Sultangazi District in 2008. It is named after the merging of Sultanciftliği and Gazi neighborhoods. It was founded in 2008 with the participation of 13 neighborhoods from Gaziosmanpaşa, one from Eyupsultan and one from Esenler districts. With the establishment of the district, the municipality's infrastructure, transportation and landscaping activities have helped the district to develop into a city view.

The total population of Sultangazi district is 513,022 in 2014 and also it is one of the districts with the fastest growing population in Istanbul. The rapid increase in the district population is due to the fact that the birth rate is high and that Istanbul is one of the regions with excessive migration. This is an important attraction point especially for the people with low income who want to live in the big city, to get housing and to get a job. The employment opportunities in Istanbul and the more suitable housing rents in some regions of the Sultangazi District are the main reasons for the increased migration to this region.

The most important factor in the prevention of the migration phenomenon is that the differences between the regions are gradually

reduced to the minimum level. The district has a rich socio-cultural diversity due to received high migrations from all over the country. This cultural diversity should be assessed well and contributed to the coexistence of different cultures in a harmonious way. It is also necessary to increase social and cultural activities to meet the needs of young people who make up close to half of the population.

Keywords: City, Urbanization, Urbanization Problems, Sultangazi, Istanbul

GİRİŞ

Şehir yerleşmeleri, geçmişten beri coğrafyacıların inceleme alanları arasındadır. Dünya nüfusunun hızla artması sonucunda doğal kaynaklar hızla tükenmeye başlamıştır. İnsanların yaşamlarını devam ettirmek için yaptıkları ekonomik faaliyetler çağlar boyu değişim geçirmiştir. Tarımsal faaliyetler kırsal alanlarda insanların toplu halde yaşamaya başlamasına neden olmuştur. Bilim ve teknikteki gelişmeler ile sanayi devrimi ortaya çıkmış, bu gelişme tarımda makineleşmeye neden olmuştur. Bütün bunlar insanın beden gücü ile yaptığı işleri azaltmıştır. Sanayi Devrimi ile birlikte kırsal alanlardan şehirlere doğru göçler artmış, bunun sonucunda hem mevcut şehirlerin nüfusu artmış hem de yeni yeni şehirler ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de 1950’li yıllardan sonra hızlı bir şehirleşme ve sanayileşme dönemine girilmiştir. Türkiye’nin şehirleşme ve sanayileşme yönünden en gelişmiş bölgesi Marmara Bölgesi’nin Çatalca-Kocaeli bölümüdür. Araştırma sahası olan Sultangazi İlçesi de bu bölümün Çatalca kesiminde yer alır. Sultangazi’de şehirleşme hareketleri 1970’li yıllar ve sonrasında o dönemde kırsal alanlar arasında yer alan Atışalanı, Küçükköy, Mahmutbey gibi kırsal yerleşmelerde sanayi kuruluşlarının açılmasıyla ve bu bölgenin daha uzağındaki büyük sanayi kuruluşlarında çalışmak için gelenlerin bu kırsal alanlara yerleşmesiyle başlamıştır. O dönemde kırsal alanlar arasında sayılan bu yerleşmelerin nüfusu göçlerle artmış zamanla kırsal niteliklerini kaybedip İstanbul’un merkez alanına katılmışlardır. Özellikle 1970-1990 arasında bölgeye iç göçlerin artmasıyla da yoğun gecekondulaşma görülmüştür. 1970-1980 arasında bölgede yol, su, elektrik gibi önemli alt yapı sorunları yaşanmıştır. Çalışmada Sultangazi İlçesi örneği üzerinde şehirleşme süreci incelenmiştir.

Sultangazi İlçesi, Marmara Bölgesi’nin İstanbul ili sınırları içerisinde ve Avrupa Yakası’nda yer alır. Denizden ortalama 50 metre yüksekliktedir. Yüz ölçümü 36,24 km²’dir. İlçe yüz ölçümü büyüklüğü bakımından İstanbul ilçeleri arasında 21. sıradadır.

İlçenin kuzeyinde ve doğusunda Eyüpsultan ilçesi, güneyinde Gaziosmanpaşa ilçesi, güneybatısında Esenler ilçesi, batısında ise Başakşehir ilçesi yer alır (Şekil 1).

Şekil 1: Çalışma Sahasının Lokasyon Haritası

Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Bu çalışmada, Sultangazi İlçesi'nin geçmişten günümüze, gerek coğrafi açıdan ve gerekse alınan idari kararlarla şehirleşme sürecinde geçirdiği evreler araştırılmıştır. İnceleme alanının Türkiye ve İstanbul'daki şehirleşme sürecinden nasıl etkilendiğini, coğrafya biliminin yöntem ve ilkelerine bağlı kalarak incelemek bu çalışmanın esas amacını oluşturmaktadır.

İlçenin şehirleşme süreci ortaya koyulurken, araştırma sahası ve yakın çevresi ile ilgili önce bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Konuyla ilgili diğer kaynaklar da gözden geçirilmiş ve kullanıma alınmıştır.

Araştırma sahasının topografik özellikleri gözönünde bulundurulurken Harita Genel Komutanlığı'nın ilgili haritaları, şehirleşmeyle ilgili özellikler incelenirken, başta İstanbul Büyükşehir Belediyesi olmak üzere ilgili belediyelerin Şehir Planlama Müdürlükleri'nin nazım imar planlarından, nüfusun gelişimi için, nüfus müdürlükleri kayıtları ve TÜİK istatistik verilerinden faydalanılmıştır.

Saha gezilerinden elde edilen fotoğraflar araştırmaya konulmuş, ayrıca mahalle muhtarları ve ilçe sakinleriyle yüzyüze görüşme tekniği ile yapılan mülakat sonuçları da değerlendirmeye alınmıştır.

Şehir ve Şehirleşme

Latin kökenli dillerde kullanılan urbs / urbis kelimelerine karşılık olarak, Türkçe'de hem "kent" hem de "şehir" kelimeleri kullanılmaktadır. Ancak köken itibarı ile bu iki kelimeden "kent" Sogdça, "şehir" ise Farsça'dır. Orta Asya Türk boylarında ise bugünkü anlamda şehri tanımlamak için "balık" kelimesi kullanılmaktaydı.

Türk Dil Kurumu (TDK)'nın tanımına göre şehir, "nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı"dır (www.tdk.gov.tr).

Şehir ya da kent tanımları için farklı araştırmacılar farklı tanımları kullanmışlardır (Çezik, 1982:27, Göney, 1995:1, Tümertekin ve Özgüç, 1997: 353, Yörükhan-1968'e atfen Tatar, 1997:123, Karabağ ve Şahin, 2003:112, Aliagaoglu ve Uğur, 2012:2). Tanımların farklılığı bu kavrama olan farklı yaklaşımlardır.

Buna göre şehir, insanların geçimlerini daha çok tarım dışı faaliyetlerden sağladığı, şehrsel hayat tarzının hâkim olduğu, belirli bir idarî sınırlar içerisinde beledî hizmetlerin sağlandığı, belirli bir plan dâhilinde kurulup gelişen, (ülkelere göre değişmekle birlikte bizde daha çok taraftarı olan kriter olarak) nüfusu 10.000 den fazla olan yerleşim birimleridir.

Şehirleşme ise, özellikle dünyada sanayi devriminden sonra, gerek şehir sayılarında ve gerekse şehir nüfuslarındaki artışı ifade eden bir kavram olarak ortaya çıkmış olmakla birlikte, halkın sosyal ve ekonomik yapısındaki değişimleri de içeren bir süreçtir (Keleş, 1976:33, Korkmaz, 1988: 62, Göney, 1995:18-19, Keleş, 1997:19, Tümertekin ve Özgüç, 1997:377, Keleş, 2002:26-33, Aliagaoglu ve Uğur, 2012:71).

Türkiye'de Şehirleşme

Anadolu'da yerleşme tarihi neolitik çağa kadar uzanmaktadır. Türkler Anadolu'ya gelmeden önce burada kurulan diğer devletlerle gelişen şehir yapısı XIII.yy' da Türkler'le birlikte değişmeye başlamıştır. Selçuklular ile başlayan Türk şehir yapısı Osmanlılar ile gelişme göstermiştir (İsbir, 1986:27).

Selçuklu ve Beylikler dönemine ait nüfusun nicel ve nitelik yönleri pek bilinmemektedir. Osmanlı döneminde de 1831, 1844, 1856 ve 1878 yıllarında askeri gücün ve vergi gelirlerinin tespiti amacıyla yapılan sayımlarda sadece erkek nüfus sayıldığı için demografik bilgiler genel olarak bilimsel bir anlam ifade etmemektedir (Güngördü, 2001:2).

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. 1927 yılında Türkiye'nin toplam nüfusu 13. 648.270 iken, şehir nüfusu ise 3.305.879 olarak tespit edilmiştir. 1927 yılında kentlerde yaşayanların toplam nüfusa oranı %24 olarak belirlenmiştir.

Türkiye'nin özellikle 1950 yılından itibaren hızlı bir sanayileşme sürecine girmesi, sanayi tesislerinin de genellikle şehirlerde ya da şehirlerin yakınındaki kırsal alanlarda kurulması, şehirlerin bu dönemde büyük oranda göç almasının başlıca nedenidir (Tümertekin, 1973:3).

Ülkemizde şehirleşmeyi hızlandıran göçler, itici, iletici ve çekici güçlerin etkisiyle meydana gelmiştir. Tarım alanındaki verimsizlik, tarım alanlarının parçalanması ve küçülmesi, tarımda

makineleşme gibi nedenlerle kırsal kesimde işsizlik oluşması, elverişsiz iklim koşulları, terör olayları, doğal afetler vb. olumsuzluklar göçlere sebep olan itici güçlerdir. Şehirlerde iş imkânlarının fazlalığı, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlığı vb. de çekici güçler arasında sayılabilir. İletici güçler ise köyden kopan nüfusu şehirlere, büyük merkezlere taşıyan ulaşım araçlarında ve imkânlarındaki gelişmelerdir (Keleş, 2002:66-74).

1960 yılından sonra Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulmasıyla planlı döneme geçilmiş, özellikle İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile ekonomik gücü desteklemek için şehirleşmeye önem verilmiştir.

1970'li yılların ikinci yarısından itibaren başlayan sosyal, siyasal ve ekonomik istikrarsızlık sonucunda enflasyon artmış, iç çatışmalar ve huzursuzluklar en üst seviyeye çıkmıştır. Bu faktörlerin etkisiyle 1975-1980 döneminde ülkemizin kentleşme hareketi gerilemeye başlamıştır. 1970'li yıllar büyük şehirlerde gecekondu tipi yerleşmelerin yaygınlaşmaya başladığı bir dönem olmuştur. Bu dönem de ülkemizin dış göç vermesi, 1960 yılından sonra nüfus artışını düşürmeyi hedef alan nüfus politikalarının benimsenmesi ve genç nüfusun kırdan kente göç etmesi uzun dönemde özellikle kırsal nüfus artışının düşmesine neden olmuştur (Emekli, 2005:17).

Yurdumuzda şehirleşme 1980'li yıllardan itibaren kırsal kesimden kentlere gelen göçlerin artmasıyla yükselişe geçmiş ve şehir sayısı ve şehir nüfusu artarken, kırsal nüfus azalmaya başlamıştır. Bu dönemde büyük şehirlerde artan nüfus karşısında konut ve altyapı hizmetlerinin yetersiz kalmış, kaçak yapılaşmalar ile çok çeşitli sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel sorunlar ortaya çıkmıştır (Türkdoğan, 1977:10, Ergil, 1980:108, Kıray, 1982:57, Sezal, 1992:74, Güney, 2004:175-176, Özey, 2009:205-206).

1980'den itibaren turizm sektörüne verilen önem, özellikle batı ve güney kıyılarımızda nüfus artışını tetikleyen önemli bir etken olmuştur. 1990'lı yıllardan itibaren artan terör olayları ise hem doğudan batıya olan göçlere yolaçmış, hem de Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki şehir merkezleri kırsal bölgelerinden yoğun göç almıştır (Işık, 2005: 64-66)

İstanbul'da Şehirleşme

İstanbul çevresinin ilk çağlardan beri yerleşmeye açık olduğu bilinmektedir. Küçükçekmece Gölü yakınlarındaki Yarımburgaz Mağarası'nda yapılan kazılarda insan kültürüne ait ilk izlere rastlanmıştır. Ayrıca M.Ö. 5000 yıllarından itibaren başta Fikirtepe olmak üzere Çatalca, Dudullu, Ümraniye, Pendik, Davutpaşa, Kilyos ve Ambarlı'da yoğun bir yerleşimin başladığı sanılmaktadır.

Bugünkü İstanbul'un temelleri, M.Ö. 7. yy'da, Megara'lı Grekler tarafından önce Kadıköy (Khalkeodon) ve sonra Sarayburnu civarında Bizantion (Byzantion) koloni şehirleri olarak atılmıştır. İstanbul M.Ö. 146'da Roma'nın egemenliğine girmiş ve böylece 700 yıllık kent devleti statüsü sona ermiştir. M.S. 4. yy'da I. Constantinus ile beraber İstanbul'da Roma İmparatorluğu dönemi başlamış, kentin adı Constantinopolis olarak değiştirilmiştir. MS. 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla kent Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti olmuştur. M.S. 476'da Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Doğu Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu'na dönüşmüş ve İstanbul bu yeni imparatorluğun başkenti haline gelmiştir. İmparator Jüstinyen döneminde Galata surlar ile çevrilmiş, Haliç'e ilk defa köprü yapılmıştır. Bizans döneminde boğaz kıyıları, köşkler ve dini yapılar dışında yerleşmeye açılmamıştır. İstanbul 1204'te Haçlılar tarafından ele geçirilmiş, 1261 yılında tekrar Bizans'ın yönetimine geçmiştir ve 1453 yılında Osmanlılar tarafından fethedilene kadar şehrin genel yapısında önemli bir değişiklik olmamıştır (Sönmez, 1996:9; İstanbul Valiliği, 2011:249-250).

İstanbul'un Osmanlı Devleti'nin egemenliğine geçmesiyle yerleşme ve yapılaşma düzenlenmeye başlanmış, surlar kısa sürede onarılmış, saray ve kiliselerin yanına cami, külliye, han ve hamamlar eklenmiştir. 1453 yılından önce en fazla 40-50 bin civarında olan ve kentin alınışı

sırasında daha da azalan nüfus, bilinçli bir iskân politikasıyla arttırılmıştır. Bu gelişmeler sur içiyle sınırlı kalmamış, çevre alanlara da yayılmıştır. Anadolu ve Rumeli'nin çeşitli yörelerinden getirilen Türkler Eyüp ve Üsküdar'a, Rumlar Balat ile Cibali arasına ve Galata'ya, Yahudiler Hasköy ile Balat arasına, Ermeniler de Samatya ile Kumkapı arasına yerleştirilmiştir. Yirmi beş yıl gibi kısa bir süre içinde kent nüfusu sur dışında yaşayanlarla birlikte 120 bini aşmıştır. II. Mehmet döneminde yerleşimin sur dışına taşmasına karşın, surların içinde kalan kesim İstanbul'un can damarı olmaya devam etmiştir. 15. yy. sonlarına doğru İstanbul nüfusunun 200.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Kanuni Sultan Süleyman zamanında kent nüfusu 500.000'e kadar yükselmiştir. Bu dönemde Eyüp civarında birçok cami ve medrese yapılmış, sahiller saraylarla donatılmıştır. Kasımpaşa'da yoğun tersane faaliyetlerine paralel olarak nüfus gelişmiş, Üsküdar ve Aksaray önemli yerleşim merkezleri olmuş, boğaz sahillerinde da kentsel yerleşmeler başlamıştır. İstanbul, 16. ve 17. yy. boyunca Galata, Pera, Üsküdar, Kadıköy ve Boğaziçi boyunca hızla yayılmıştır. Aksaray, Topkapı ve Kocamustafapaşa'ya da bu dönemde yerleşilmiştir. 17. yy. sonunda 800 bini bulan nüfusuyla İstanbul, Londra ve Paris gibi kentleri geride bırakmış, Ortadoğu ve Avrupa'nın en büyük kenti olmuştur. 18. ve 19. yy' da sur içinde meydana gelen büyük yangınlar, bu alandaki yerleşme dengesini sarsmış ve göreceli olarak sur içi önemini yitirmiştir. 18. yy' da yapılmış olan kışlaların çevresinde 19. yy'dan itibaren yerleşmelerin oluşması sonucunda Ramî, Halıcıoğlu, Taksim, Maçka, Gümüşsüyü ve Harbiye İstanbul'un belli başlı semtleri olarak ortaya çıkmıştır. İstanbul Boğazı'nın Avrupa Yakası'ndaki yerleşmeler birbirleriyle birleşmiş, Anadolu Yakası'nda ise Üsküdar, Kadıköy'e doğru, Kadıköy ise Kurbağalıdere'ye doğru yayılmıştır. 19. yy'da Osmanlı Devleti'nin batı ile ilişkilerin güçlenmesiyle, İstanbul'da büyük dönüşümler yaşanmaya başlanmıştır. İstanbul'un ulaşım altyapısı gelişmiş; demiryolları, rıhtımlar, garlar yapılmıştır. Haliç'teki sanayileşme de Feshane'nin kurulmasıyla bu yüzyılda başlamıştır. İstanbul' da kentin gelişimine yönelik ilk planlı girişim ve imar planlama çalışmaları 1836-1837 yıllarında başlamıştır. Galata'nın, eski kent merkezinin karşısındaki gelişimi sonucunda 1837'de Azapkapı ile Unkapanı arasında ahşap bir köprü yapılmış ve böylece kentin iki merkezi birbirine bağlanmıştır. 1845'te yapılan Galata Köprüsü de bu bütünleşmeyi güçlendirmiştir. Birçok yabancı banka, banker ve komisyoncunun yerleştiği Galata, bir finans merkezi, elçiliklerin bulunduğu, azınlıkların ve yabancıların yaşadığı Pera (Beyoğlu) ise kentin en renkli eğlence merkezi haline gelmiştir. 1850'de Şirket-i Hayriye kurulmuş ve Boğaz'da vapur seferleri başlamıştır. 1854'te kentin yönetimi için önemli bir adım olan belediye teşkilatı kurulmuştur. 1869'da kurulan Atlı Tramvay Şirketi'nin ilk hatları 1872'de açılmış, 1875 yılında da Tünel'in çalışmaya başlamasıyla kentin ulaşım olanakları daha da gelişmiştir. 1873'te de Sirkeci-Edirne ve Haydarpaşa-İzmit demiryollarının işletmeye açılmasıyla banliyö trenleri çalışmaya başlamış ve böylece kent çevresinde banliyö yerleşmeleri gelişmiştir (İBB, 2009:70-73; İstanbul Valiliği, 2011:250).

1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'ndan sonra Makedonya ve Dobruca'da yaşayan Müslümanların bu bölgelerden çıkarılarak İstanbul'a gönderilmesi, Rumeli ve Batum'dan da yoğun göçler alması bu dönemde İstanbul'un nüfusunu arttıran faktörler olmuştur. 1912-1913 yılındaki Balkan Savaşları ve Kafkasya'daki bozgunlar İstanbul'a göçleri arttırmış ve nüfus 1 Milyon'a ulaşmıştır (Bayartan, 2003:10-11).

Cumhuriyetin ilk yıllarında İstanbul'un nüfusu çok hızlı artmamıştır. Özellikle 1950 yılı ve sonrasında tarımda teknolojik gelişmeler, kırsal kesimde işsizliği ortaya çıkarmış ve kentlere olan göçü hızlandırmıştır. İstanbul'da sanayi, ticaret ve ulaşım koşullarının gelişmesi Türkiye'nin diğer illerinden yoğun göç almasına neden olmuştur. 1927'de toplam nüfus 806 bin iken, 1950'de 1.200 bine yaklaşmıştır.

1950'den sonra başta Karadeniz Bölgesi olmak üzere, Doğu Anadolu, İç Anadolu ve kısmen Güneydoğu Anadolu Bölgesinden yoğun göç almaya başlayan İstanbul'da ilk göç dalgasıyla

gelenler, Haliç çevresi ve sur dışındaki sanayi kuruluşlarının yakınında yerleşmiştir. Özellikle Zeytinburnu, Taşlıtarla ve Kâğıthane'de ilk gecekondu mahalleleri oluşmaya başlamıştır.

Kısa süre içerisinde Türkiye'deki iç göçlerin çekim merkezi haline gelen İstanbul'un iç göçlerdeki payı %22 ye ulaşmış ve 1965'te nüfusu 2 Milyonu aşmıştır (Hayır, 2009:34). Her beş yıllık düzenli nüfus sayımında yaklaşık 1 Milyonluk nüfus kitlesi ilave edilen İstanbul nüfusu, giderek yükselen bir nüfus artış ivmesiyle günümüzde 15 Milyon sınırına dayanmıştır.

Nüfusun bu hızlı artışına paralel olarak İstanbul'daki şehrsel alanlar da hızla yayılmıştır. Özellikle 1960 yılından itibaren sanayi kuruluşlarının özellikle Anadolu Yakası'nda Ankara Asfaltı, Avrupa Yakası'nda Londra Asfaltı boyunca gelişmesi sonucunda İstanbul, Küçükçekmece-Tuzla arasında uzanan bir şehir haline gelmiş ve şehirleşmiş alanlar belediye sınırlarını aşmıştır. Böylece Marmara Denizi kıyıları ve kıyılara yakın alanlarda nüfus artmıştır. Boğaziçi'nde inşaatın sınırlandırılmış olması Boğaziçi'nin seyrek nüfuslu olmasında etkili olmuştur. Boğaziçi'nin her iki yakasında kıyı şeridinin hemen gerisindeki yamaçlar, ya da kıyılara açılan vadilerin içlerinde gecekondu alanları meydana gelmiştir (Tümertekin ve Özgüç, 1997:249-252).

İstanbul'un sınırları 1980 yılında batıda Tekirdağ İl ve doğuda Hereke İlçe sınırlarına dayanmıştır. Kentte çizgisel gelişmenin ve metropolitenleşmenin yapısına uygun olarak birden çok alt merkez ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte asıl kent merkezi ya da metropoliten merkez olarak tanımlanabilecek üç bölge güneybatıda tarihsel yarımada, onun kuzeyinde Karaköy ve Beyoğlu, Anadolu Yakası'nda Üsküdar ve Kadıköy çekirdekleridir. 1980'ler İstanbul'a kentin yönetsel yapısına ilişkin önemli bir değişiklik getirmiştir. 1981 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin alanı 320 km²'den 1.100 km²'ye çıkmış ve yapılaşmış alanların en az %60'ı yasa dışı haline gelmiştir. İslah İmar Planları ile yasadışı gelişen gecekondu bölgeleri yasallaştırılmıştır (İBB, 2009:77-78/308-325; İstanbul Valiliği, 2011:251).

1984'de çıkarılan büyükşehir belediyelerine ilişkin yasa İstanbul'da büyükşehir belediyesi ve onunla bağlantılı olarak çalışacak ilçe belediyelerinden oluşan yeni bir yönetim yapısı getirmiştir. Yönetsel yapının hızlı nüfus artışı ile yetersiz gelmesi üzerine 1987'de Büyükçekmece, Kâğıthane, Küçükçekmece, Pendik ve Ümraniye, Bayrampaşa ilçeleri kurulmuştur.

1990 yılında karayolu ağının ve ulaşım hizmetlerinin gelişmesi ile İstanbul'da konut alanları kentin dışına doğru yayılmaya ve saçaklanmaya başlamıştır. İstanbul'da konut alanlarının dışarı doğru yayılması sonucunda ulaşım ihtiyacını karşılayan İETT ve çevre belediyelerinin otobüse dayalı toplu taşımacılıkta yetersiz kalması sonucu, dolmuş-minibüs bu açığı kapatır duruma gelmiştir. Bu durumda doğal olarak gecekondulaşmanın artmasına ve ifrazlı yasa dışı oluşumların gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bunun sonucunda eski İstanbul merkezinin olduğu bölgeler göreceli olarak daha yavaş büyürken, kent çeperlerindeki alanlar altyapı ve planları olmadan hızla gelişmiştir. Doğu-batı yönünde uzanan E-5 Karayolu'nun kuzeyinde kalan alanlardaki sanayi ve konut alanları, nüfusun büyük kısmını çekmiştir. Gaziosmanpaşa, Sarıyer ilçelerinde de büyük nüfus gelişmesi olmuştur. 1992'de Avcılar, Bağcılar, Bahçelievler, Güngören, Maltepe, Sultanbeyli ve Tuzla ilçeleri, 1993'te Esenler İlçesi kurulmuştur.

2000 yılında İstanbul'un toplam nüfusu 10 milyonu geçerken, şehir merkezinin nüfusu ise 9 milyondan fazla olmuştur. 2000'li yıllarda, planlamanın yetersiz olması, mevzii planlar yoluyla planların aşılması, kaçak yapılaşma ve imar affı, bu dönemde konut alanlarının büyük bir bölümünün düzensiz yerleşmeler olarak gelişmesine neden olmuştur. Bu dönemde İstanbul'da merkezden uzak alanlarda kanalizasyon, temiz su, doğalgaz gibi altyapı tesisleri bakımından büyük yetersizlikler oluşmuştur. Özellikle doğalgaz kullanımındaki yetersizlik nedeniyle, bu alanlarda hava kirliliği oluşmuş ve yaşam kalitesi düşmeye başlamıştır.

2000'li yıllarda İstanbul metropoliten alanı, bu dönem içinde de yayılma ve saçaklanma şeklinde gelişimini devam ettirmiştir. Kentin merkezi iş alanı Eminönü ve Şişli bölgesi üzerinden TEM'e doğru uzayarak Maslak bölgesine doğru ilerleyen eksensel bir gelişme gerçekleştirmiştir.

10.07.2004 Tarih ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu gereğince belediye sınırı, il sınırı olmuş ve böylece İBB'nin yetki ve sorumluluk sahası 1830 km²'den, İstanbul İli idari sınırlarına kadar genişleyerek 5343,02 km²'ye çıkmış ve üç kat artmıştır (İBB, 2009:67; İstanbul Valiliği, 2011:17).

SULTANGAZİ İLÇESİ'NİN ŞEHİRLEŞME SÜRECİ

Sultangazi İlçesinin Adı

06.03.2008'de çıkarılan ve 22 Mart 2008 tarih ve 26824 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren bir kanunla, Sultancıftlığı Mahallesi ile Gazi Mahallesi'nin birleştirilerek bir ilçe oluşturulmuştur. Bu kararın ardından kurulan yeni ilçeye bahsi geçen her iki mahallenin adlarının birleştirilmesiyle oluşturulan "Sultangazi" ismi verilmiştir. İlçenin isminin 1326-1359 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin başında olan ve bu yöreyi Osmanlı topraklarına katan Sultan Orhan Gazi'den geldiği de söylenir (Çam, 2012:333).

Sultangazi İlçesinin Tarihçesi ve Şehirleşmesi

Cumhuriyet Öncesi Dönem

Sultangazi ilçesi her ne kadar yeni kurulmuş bir ilçe olsa da, bu bölge İstanbul civarındaki en eski yerleşim yerlerindedir. Bölgenin fonksiyonel olarak tarihi ilk çağlara kadar uzanmaktadır. İstanbul'un en eski köy yerleşmelerinden olan Cebeciköy ve Çınarlıhan (Habibler), Sultangazi sınırları içerisinde kalır.

Bölgeyle ilgili Osmanlı Devleti öncesine ait bilgiler net değildir. Özellikle Istranca Dağları'ndan gelen ve İstanbul'un su ihtiyacını karşılayan suyolları kalıntılarının varlığı, bölgenin Bizans döneminde de önemli olduğunu gösterir.

Bölge Osmanlı Dönemi'nde de özellikle su medeniyeti açısından çok önem taşımaktadır. Fatih'in İstanbul'u fethinden sonra, büyük isale hatlarının hemen hemen hepsi yıkıldığı için halk, su ihtiyacını sarnıçlardan karşılamaktaydı. Belgrat Ormanları'ndan gelen isale hattını Fatih Sultan Mehmet, Cebeciköy ve Bozdoğan Kemerleri altında yaptırdığı sıra çeşmelere kadar olan bölümünü, tamir ettirmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde İstanbul'un nüfusunun hızla artmasıyla su sıkıntısı baş göstermiştir. Kanuni Sultan Süleyman, su ihtiyacını karşılamak için Belgrat Ormanları'ndan su getirmek için Mimar Sinan'ı görevlendirmiştir. Mağlova ve Güzelce Kemerleri, Alibey ve Kâğıthane derelerinden toplanan suları İstanbullulara ulaştırmak için Mimar Sinan tarafından yapılan "Kırkçeşme Suyolları" dâhilindedir. Mimar Sinan'ın hayatı boyunca yaptığı işler içerisindeki en büyük maliyetli iş olan Kırkçeşme Su Yolları, bugün dünyada geçmişi 450 yıla yaklaşan ve halen çalışan tek içme suyu dağıtım sistemidir. Mağlova Kemerleri ya da Muallakkemer, Cebeciköy yakınlarındadır. Alibeyköy Barajı'nın göl suyu yapının dörtte birini kaplamaktadır. Dünya su mimarisinin başyapıtlarından biri olarak kabul edilmektedir. Cebeciköy'de bulunan Güzelce (Gözlüce) Kemerleri, Cebeciköy Kemerleri adıyla da bilinir. Günümüzde Alibeyköy Barajı'nın su toplama havzası içinde kalan Kemer, doğanın içindeki konumu ve özgünlüğünü koruyan mimarisıyla hâlâ 16. yüzyıldaki anıtsallığını yansıtır. Osmanlı idari sistemine göre bölge Haslar Kazası'na bağlı çeşitli köyler ve çiftliklerden oluşmaktaydı. 1860 yılı itibarıyla Eyüp Kazası'nın Küçükçekmece Nahiyesi'ne bağlı 12 adet suyolu köyü bulunuyordu. Su yolları güzergâhında bulunan ve Suyolcu köyleri diye adlandırılan köylerin halkı su yolları ve müştemilatının korunması, tamirati gibi hizmetleri görmekle mükellefti. Bu hizmetleri gören köylerin halkı vergiden muaf tutulmuştur.

Suyolcu köyleri genellikle Hristiyan olup, hemen hepsinde kilise bulunmaktaydı. Cebeciköy'de bulunan kilise harabesi de bunun bir örneğidir. Tanzimat sonrası bölgede Müslüman nüfus Balkanlardan özellikle Şumnu, Cuma ve Lofça'dan gelen göçmenlerle yoğunlaşmıştır. Bölge, İstanbul-Edirne, Balkanlar yolu üzerinde olup tarihi kuzey fetih yolu buradan geçmekteydi. Topkapı-Mescid-i Selam tramvay hattının geçtiği yol, tarihi Edirne şosesi idi. Bölge bu dönemde Küçükçekmece Nahiyesi'ne bağlı idi (Bayır vd., 2012:XXI-XXIV).

Bugün büyük bölümü Gaziosmanpaşa İlçesi'ne bağlı olan Küçükköy de Osmanlı döneminde Eyüp Kazası'na tabi su yolu köylerinden biridir (Karahasanoğlu, 2013:30). Kanuni Sultan Süleyman İstanbul'un su kemerlerini yaptırdığı sırada Rami'den getirilen 5 Rum ailesi, askerlik hizmetleri karşılığı burada çalıştırılmıştır. Bunlar İstanbul'a uzakta olmalarından dolayı, bugünkü Küçükköy'ün merkezine kurdukları şantiyelere yakın aile ve akrabalarını getirip yerleştirilmişlerdir (Gökçen, 1983:51; Temel ve Yavru 1968:21; Uyan, 1985:45). Su yolu üzerinde yer alan Küçükköy 1893'e kadar, Rami'ye bağlıydı. Rami de o sırada Büyükçekmece'ye bağlıyken daha sonra Bakırköy'e (Makrıköy) bağlanmıştır (Temel ve Yavru 1968:22).

1916 yılındaki yönetsel bölünmede İstanbul Vilayeti'ne bağlı 7 kaza (Adakale, Adalar, Beykoz, Gebze, Kartal, Makrıköy, Şile) bulunmaktaydı. İstanbul bu yönetsel bölünmesini 1923 yılına kadar korumuştur (Bakırköy Belediyesi, 1987:34).

Cumhuriyet Dönemi

Makrıköy'ün adı, 1925 yılında ulusal sınırlar içinde yabancı adlarının değiştirilmesi sırasında Bakırköy'e dönüştürülmüştür. Bakırköy 30 Mayıs 1926'da yürürlüğe giren 877 sayılı Mülki Teşkilat Kanunu ile ilçe oldu. Beyoğlu, 1924'e kadar Pera adı ile ayrı bir ilken 1925 yılında İstanbul'un ilçesi olmuştur (Bakırköy Belediyesi, 1987:34).

Önceden Bakırköy Kazası Mahmutbey Nahiyesi'ne bağlı olan Cebeci ve Pirinçci köyleri, sonradan Sarıyer Kazası, Kemerburgaz Nahiyesi'ne bağlandı. Sarıyer ilçesi Kemerburgaz Nahiyesi (Cebeciköy ve diğer köyler) ile birlikte 29/12/1934 tarihinde, Beyoğlu Kazası'na bağlanmıştır. Önceleri Fatih Kazası'na bağlı olan Eyüp Nahiyesi ise Eyüp Kazası'nın kurulmasıyla 1936'da Eyüp Kazası adını aldı. Küçükköy de bu tarihte kuruldu. 1937'de Eyüp Kazası'nda Rami Nahiyesi'nin kurulması ile Küçükköy ve Kemerburgaz Nahiyesi (Cebeciköy ve diğer köyler) de Rami Nahiyesi'ne bağlandı. 1958'de Eyüp İlçesi'nde Göktepe Bucağı kuruldu. Cebeciköy ve Küçükköy de bu sefer Göktepe Bucağı'na bağlandı. Göktepe Bucağı (Taşlıtarla) 1962 yılında kurulan Gaziosmanpaşa İlçesi'nin merkezi oldu. İsmi Gaziosmanpaşa oldu. 27/08/1963 tarihinde, Arnavutköy, Boğazköy, Bolluca, Çilingir gibi köylerle birlikte Cebeciköy de Eyüp İlçesi'nden ayrılarak yeni kurulan Gaziosmanpaşa İlçesi'ne bağlanmıştır (Temel ve Yavru, 1968:7; Gökçen, 1983:34; Uyan, 1985:33). Gaziosmanpaşa'da bu tarihte İstanbul Belediyesi'ne bağlı bir Şube Müdürlüğü kurulmuştu. Ancak 1963'ten 1984'e gelindiğinde şube müdürlüğünden ayrı bir belediye kurulabildi. Küçükköy'de 1963 yılında müstakil bir belediye kurulmuştur. 1981 yılından sonra belediye teşkilatı kaldırılmış ve Küçükköy mahalleleri ile birlikte Gaziosmanpaşa belediyesi sınırlarına dâhil edilmiştir (Temel ve Yavru, 1968:23; Karahasanoğlu, 2013:31). Küçükköy'ün merkezi bugün Gaziosmanpaşa İlçesi'nde kalsa da Küçükköy'ün en son gelişen mahallelerinden olan Gazi (Atatürk Çiftliği) bugün ilçeyi oluşturan mahallelerdendir.

Cumhuriyet döneminde, bugün ilçeyi oluşturan bölgenin batısı uzun yıllar Bakırköy İlçesi Mahmutbey Bucağı'na bağlı idi. İstanbul Belediye Şube Müdürlükleri kurulduktan sonra Güngören, Esenler ve Kocasınan Şube Müdürlükleri'nce yönetildi. Habibler ve Sultançiftliği de, 1981'den 1987'ye kadar Güngören Belediye Şube Müdürlüğü tarafından yönetildi. Sonrasında ise Esenler Belediyesi'ne bağlandı. Malkoçoğlu ise Kocasınan Belediye Şube Müdürlüğü'ne bağlıydı. Sonradan Güneşli Belediye Şube Müdürlüğü'ne bağlandı. Malkoçoğlu, Bucak Merkezi olan Mahmutbey Köyü'nün bir mahallesi idi. Eski Edirne Asfaltı'nın batısındaki bu mahallelerden Habipler Mahallesi

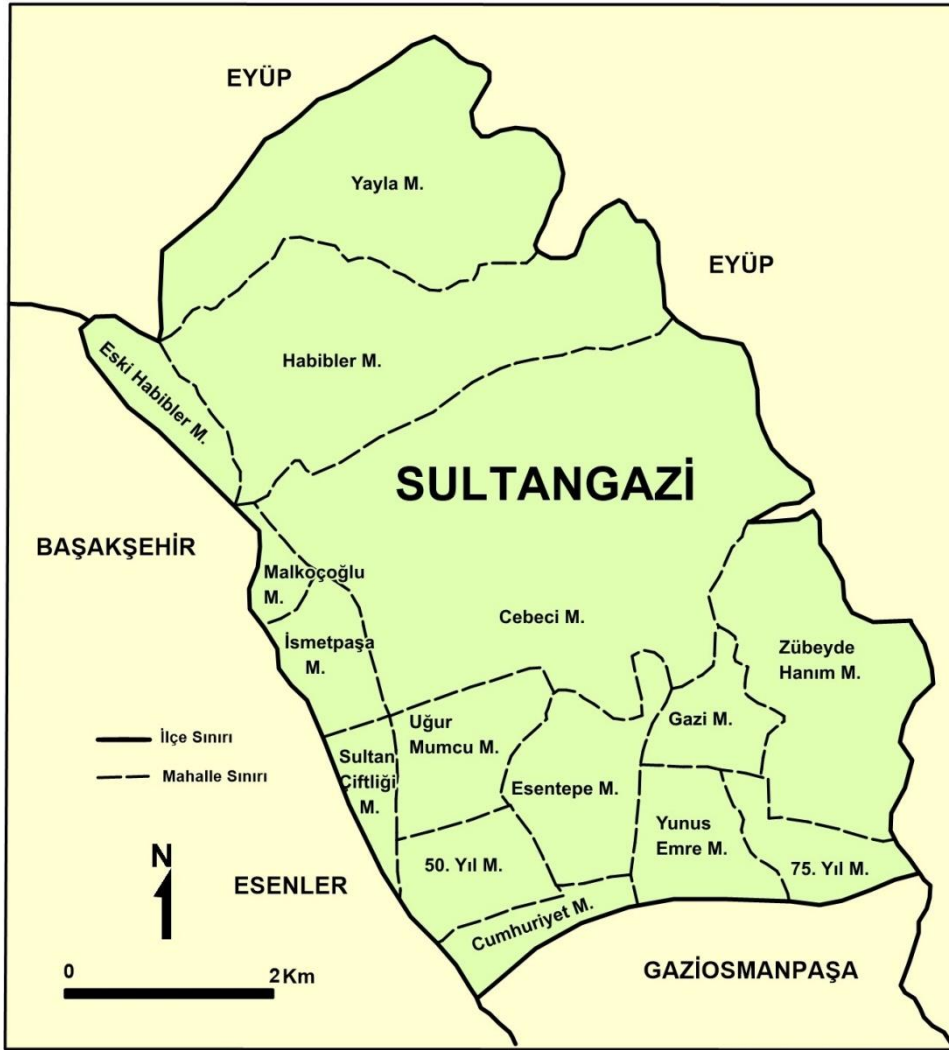
(Eski Habipler) 03/06/1992 tarihinde, Bakırköy İlçesi'nden ayrılarak yeni kurulan Güngören İlçesi'nin bir mahallesi oldu. 29/12/1993 tarihinde ise Güngören İlçesi'nin bölünmesiyle kurulan Esenler İlçesi'nin bir mahallesi oldu. 1993 yılında, Malkoçoğlu ve Sultançiftliği (İsmetpaşa kurulmamıştı) Mahalleleri de Gaziosmanpaşa İlçesi'ne bağlandı.

Yayla Mahallesi, Eyüp İlçesi Kemerburgaz Bucağı, Göktürk Beldesi'ne bağlı Pirinçci Köyü'nden 1992 yılında ayrılarak kurulan bir köydü. Kuruluşundan Sultangazi İlçesi'ne katılana kadar, Eyüp İlçesi'ne bağlı Göktürk Belde Belediyesi ve Eyüp Belediyesi tarafından yönetilmiştir (Eyüp İlçesi'nin adı, 7039 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nda yapılan değişiklikle "Eyüpsultan" olarak değiştirilmiş ve yeni ismin kullanılması 30229 sayılı Resmi Gazete'nin, 3 Kasım 2017'de yayınlanmasıyla yürürlüğe girmiştir).

06.03.2008 tarihinde kabul edilen "Büyükşehir Belediyesi Sınırları içerisinde ilçe kurulması Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un 24. Maddesi hükmünce Ekli (22) sayılı listede adları yazılı mahalleler ile mahalle kısımları merkez olmak ve aynı adla bir belediye kurulmak üzere İstanbul İli'nde Sultangazi ilçesi kurulmuştur. Yine 26824 sayılı, 22 Mart 2008 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan aynı kanunla Sultangazi'ye bağlanan mahalle, köy ve parseller belirlenmiştir.

2008 yılında kurulan Sultangazi İlçesi, Gaziosmanpaşa'ya bağlı 13, Eyüp ve Esenler'e bağlı birer mahallenin katılımıyla kurulmuştur.

Sultangazi'nin toplam 15 mahallesi vardır. Bunlar Cebeci, Cumhuriyet, Esentepe, Eski Habipler, Gazi, Habipler, İsmetpaşa, Malkoçoğlu, Sultançiftliği, Uğur Mumcu, Yayla, Yunus Emre, Zübeyde Hanım, 50.Yıl ve 75.Yıl mahalleleridir (Şekil 2).

Şekil 2: Sultangazi İlçesi'nin Mahalleleri Haritası

1923-1950 Yılları Arası:

Bölgedeki yerleşme ile ilgili fikir edinebilmek için bugün tamamının Sultangazi İlçesi'ne bağlı olduğu Cebeciköy nüfusunu ve Gaziosmanpaşa ilçesini oluşturan bölgeyi incelememiz gerekir.

Bugünkü Gaziosmanpaşa ilçesinin bulunduğu bölge, Eyüp İlçesi, Küçükköy'ün sınırları içerisinde yer alırdı ve 1950'ye kadar neredeyse boştu. Arazi kıraç ve taşlı olduğundan yöreye halk "Taşlıtarla Mevkii" adını vermişti. Önceleri hayvancılıkla uğraşanların kurduğu 10-15 ağıl tipi yerleşmeler ile birkaç basit atölye tipi imalathanenin olduğu bir yerleşme iken 1950'ye doğru ev sayısı yaklaşık 35 olmuştu (Temel ve Yavru 1968:5; Gökçen, 1983: 33; Uyan, 1985:33). 1935'te Gaziosmanpaşa çevresindeki köylerde toplam 3847 kişi yaşamaktayken, 1940 yılında nüfus, 4720'ye ulaşmıştır. 1945 yılına gelindiğinde bölgedeki toplam nüfus 5640 olmuştur. 1950 yılında ise toplam nüfus 5407 olmuştur (Avcı, 1994: 380-381).

Cebeciköy, Cumhuriyetin ilk yıllarında Kemerburgaz Nahiyesi'ne bağlı olan bir köydü. Cebeci Deresi Havzası'nda kurulmuş olan Cebeciköy adını, "Osmanlı ordusundaki zırhlı askerlere verilen "cebeci" isminden adını almıştır" (Çam, 2012:204). Kemerburgaz Nahiyesi önce Sarıyer İlçesi'ne bağlıyken, 1934 yılında Beyoğlu Kazası'na bağlanmıştır. 1937'de Eyüp Kazası'nda Rami Nahiyesi'nin kurulması ile, Küçükköy ve Kemerburgaz Nahiyesi (Cebeciköy ve diğer köyler) de Rami Nahiyesi'ne bağlandı.

Lozan Antlaşmasıyla Yunanistan'dan Kemerburgaz bölgesine getirilip boş köylere yerleştirilen yaklaşık 500 Türk ailesinden ne kadarının Cebeciköy'e yerleştirildiği ve ne kadar arazi tahsis edildiğini kesin olarak belirtmek güçtür. Mübadele sonucu buradaki az sayıdaki Rum da, Yunanistan'a gönderilmiştir (Güven, 2005:8-9).

Cebeciköy'de 1935 yılında 103 erkek, 53 kadın olmak üzere toplam 156 kişi yaşamaktaydı. 1940 yılında ise 104 erkek, 54 kadın olmak üzere toplam 158 kişi yaşamaktaydı. 1945 yılında ise köyde 84'ü erkek ve 60'ı kadın toplam 144 kişi yaşıyordu (DİE (TÜİK) 1935-1945). Cebeciköy merkezi, iç kesimde kalıyordu, ulaşımına uzaktı ancak arazileri çok geniş ve düzlüktü. Görüldüğü gibi bu dönemde nüfus artışı fazla olmamıştır.

Bugün Sultangazi'yi de içine alan Gaziosmanpaşa çevresi (Eyüp Rami Bucağı), mübadele ile Yunanistan'dan gelen Türklerden başka, zaman zaman Romanya, Bulgaristan ve Yugoslavya'dan gelen göçmen ailelerinin iskân edildiği bir yer olmuştur (Çayhan, 1974: 11-14).

1950-1980 Yılları Arası:

1950 yılında Gaziosmanpaşa'da şimdiki Hamam Caddesi'nin bulunduğu yere 500 ev yapıldı. Sur dışında derme çatma konutlarda oturan aileler buraya yerleştirildi (Gökçen, 1983: 33). Ayrıca 1952 yılında Bulgaristan'dan ilk gelenlere bahçeli 2100 bina yapılmıştı 300 m² lik parsellere inşa edilen konutlara devlet tarafından yerleştirildiler, 1952 yılından sonra gelenler, ilk gelenlerin yakınlarına yerleşmeye başlamıştır. Bulgaristan'dan gelenler daha sonra gelenlere kendi bahçelerinden yer vermiştir. 1954 sonrası Yugoslavya göçmenleri gelmiş, gecekondun alanlarına yerleşmiştir. Gaziosmanpaşa (Taşlıtarla) Zeytinburnu'ndan sonra İstanbul'da gecekondunun ortaya çıktığı ikinci yerdir. Gecekondunun ortaya çıkışı sanayi tesisi ile ilgili değil, Gaziosmanpaşa'nın devlet eliyle meskûn hale getirilmesi yani göçmenlerin yerleştirilmesidir (Karabağ, 1973:4-5; Çayhan, 1974:3). Daha sonraki göç dalgasını Karadeniz ve Trakya illerinden gelenler oluşturmuştur. Karadenizliler ve Sulukule'nin yıkılmasıyla bölgeye gelen Kıptiler ayrı çekirdek oluşturmuştur (S. Avcı, 1994:381; Tümertekin, 1997:294-296). Zamanla yurdun çeşitli yerlerinden göçler buraya devam etti. Yeni gelenler önceki gelenlerin öncülüğü ile gayri resmi olduğu için bir gecede binalar yapıyor ve yerleşiyorlardı (Temel ve Yavru, 1968:5).

1950 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Cebeciköy'de 206 kişi yaşıyordu. 1950'li yıllarda (1951-1953) o zamana kadar boş olan köy çevresinde taş ocakları açılmaya başlandı.

1955 yılı Genel Nüfus Sayımı'na göre Cebeciköy'de 345'i erkek, 118'i kadın olmak üzere toplam 463 kişi yaşamaktaydı. Cebeciköy bu dönemde Sultançiftliği ve Habipler (Göztepe) yönünde yeni yerleşmeler kurularak büyümeye başlamıştır.

Yamanlar (1957)'a göre 1950 yılında Cebeciköy'ün Alibeyköy Havzası içinde kalan bölümünün nüfusu 146'dır. Cebeciköy'de bu dönemde Alibeyköy Havzası içinde 22 hane bulunmaktaydı (Yamanlar, 1957: 67).

Sultangazi'deki nüfus gelişimini değerlendirmek için Cebeciköy'ün yakın çevresindeki eski köy yerleşmeleri olan Atışalanı Köyü (Avas), Küçükköy, Mahmutbey Köyü (Kalfaköy) ve Pirinççi Köy'ün de nüfus değişimini incelemek gerekir (Tablo 1).

Tablo 1: Sultangazi İlçesi'ni Oluşturan Cebeciköy ve Habipler Köyü ile Bazı Mahalleleri Sultangazi İlçesi'ne Katılmış Olan Köylerin Nüfuslarının Değişimi (1935-1990)

Yıl	Atışalam Köyü	Cebeci Köyü	Habibler Köyü	Küçükköy	Mahmutbey Köyü	Pirinççi Köyü
	Nüfus	Nüfus	Nüfus	Nüfus	Nüfus	Nüfus
1935	138	156	-	-	1.084	185
1940	368	158	-	359	1.088	93
1945	378	144	-	400	723	212
1950	394	206	-	985	2.824	313
1955	500	463	-	12.604	2.800	284
1960	622	905	631	5.216	2.052	327
1965	726	902	704	14.564 (BELDE)	3.887	386
1970	1.222	931	855	30.293 (BELDE)	1.757	401
1975	14.054	2.245	1.038	56.411 (BELDE)	7.030	614
1980	42.264	9.517	4.283	100.406 (BELDE)	17.090	955
1985	-	-	-	-	-	1.546
1990	-	-	-	-	-	3.699

Kaynak: DİE (TÜİK) 1935-1990.

Ancak bu köylerin merkezleri ve büyük bölümü bugün diğer ilçelerin sınırları içindedir. Atışalam'ın büyük bölümü Esenler'e, küçük bir bölümü Başakşehir'e bağlıdır. Küçükköy'ün merkezi Gaziosmanpaşa İlçesi'nin, Mahmutbey Köyü'nün büyük bölümü Bağcılar İlçesi'nin, Pirinççi Köyü'nün büyük bölümü Eyüp ilçelerin sınırları içindedir.

Bu köylerin 1970'li yıllar sonrasında gelişen, köy merkezlerine uzak bazı mahalleleri bölgeye yakın olması nedeniyle Esenler, Eyüp ve Gaziosmanpaşa ilçelerinden alınarak 2008 yılında kurulan Sultangazi İlçesi'ne bağlanmıştır.

1947 ve 1949 da Bakırköy'ün topraklarının sanayiye açılması yoğun ve yaygın gecekondu alanları da buradaki sanayi kuruluşlarının çevresinde ortaya çıktı. Bakırköy artık çarpık sağlıklı bir kentleşme sürecine girdi. Bakırköy'de asıl büyüme kuzeydeki kırsal kesimde olmuştur (Bakırköy Belediyesi, 1987: 63).

Eski Habipler Mahallesi Muhtarı Osman Avcılar'dan elde edilen bilgilere göre, Habibler Köyü, 1948'de Bakırköy İlçesi Mahmutbey Nahiyesi'nin Mahmutbey Köyü'nde nüfus artışıyla köyün uzağında bir mahalle olarak kurulmuştur. 1950'lerde Trakyalı göçmenler buraya yerleşmeye başlamış. 1956'da ise Bakırköy İlçesi Mahmutbey Nahiyesi'nin Çınarlıhan mevkiinde Habibler isminde Mahmutbey Köyü'nden ayrılarak yeni bir köy kurulmuştur. Eski İstanbul Valisi Vefa Poyraz'ın babası Habib Poyraz burasını çok sevdiği için, buraya Habibler köyü adı verilmiştir (O.Avcılar ile kişisel iletişim, 3 Şubat 2015).

1960 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Habibler (Çınarlıhan) Köyü'nün toplam nüfusu 631 idi. Bunun 370'ini erkek, 261'ini kadın nüfus oluşturmaktaydı. 1960 yılı Genel Nüfus Sayımına göre Cebeciköy'de ise 675 erkek, 235 kadın olmak üzere toplam 905 kişi yaşıyordu.

1958'de Eyüp İlçesi'nde Göktepe Bucağı kuruldu. Cebeciköy ve Küçükköy de Göktepe Bucağı'na bağlandı. Göktepe Bucağı (Taşlıtarla) 1962 yılında kurulan Gaziosmanpaşa İlçesi'nin merkezi oldu. 1963 tarihinde, Cebeciköy'de Eyüp ilçesi'nden ayrılarak yeni kurulan Gaziosmanpaşa İlçesi'ne bağlanmıştır.

1960 yılında bölge çevresindeki en fazla nüfuslu köy 5.216 kişi ile Küçükköy idi (Tablo 2). Mahmutbey köyü de 2.502 kişi ile 2. Sırada yer alıyordu. Küçükköy 1955 yılında Eyüp İlçesi Rami Nahiyesi'ne bağlı idi.

Küçükköy 1954 yılına kadar İstanbul'la irtibatını Eyüp ile sağlamıştır. 1954 ten sonra asıl yolların inşasına başlanmıştır (Temel ve Yavru 1968:21). 1958 yılında idari bakımdan Rami Bucağı'nın kaldırılması ve sınırların değişmesi sonucu 1955 yılı nüfusu 12.604 iken 1960 yılında nüfusunda önemli bir azalma olmuştur. 1958 yılında kurulan Göktepe Bucağı'na bağlandı. Göktepe Bucağı'nda 1962 yılında Gaziosmanpaşa adıyla ilçe oldu. Küçükköy'de 1963 yılında belde belediyesi kurulmuştur (Temel ve Yavru, 1968:23; Uyan, 1985:31; Karahasanoğlu, 2013:190). Küçükköy'ün nüfusu bu tarihten sonrada giderek artmıştır.

Bu dönemde Küçükköy'de iki katlı evler fazlayken, yerleşim alanı giderek genişlemiştir. 1960'lı yılların sonlarına doğru Küçükköy'ün bugün Sultangazi'yi oluşturan bölümü oluşmaya başlamıştır. 1962'de yapılan bir araştırmaya göre Taşlıtarla (Gaziosmanpaşa) çevresinde 18.000 gecekonduda 90.000 kişinin yaşadığı tahmin edilmektedir (Avcı, 1994:381; www.gaziosmanpasahaberleri.com). 1963'ten sonra Küçükköy'de gecekondular gelişmeye başlamıştır.

Küçükköy ve Cebeciköy 1963 yılında Eyüp İlçesi'nden ayrılarak kurulan Gaziosmanpaşa İlçesi'ne bağlanmıştır. 1965 yılı Genel Nüfus Sayımına göre Cebeciköy'de 902, Küçükköy'de 14.564 kişi yaşıyordu (Tablo 2). 1965 yılı Cebeciköy nüfusunun 689'unu erkek, 213'ünü kadın nüfus oluşturmaktaydı. Küçükköy'de de nüfusun 7.795'ini erkekler, 6769'unu kadınlar oluştuyordu. 1965 yılı Genel Nüfus Sayımına göre Gaziosmanpaşa İlçesi'nin toplam nüfusu ise 89.538'idi.

Tablo 2: Sultangazi İlçesi'ni Oluşturan Köy ve Mahallelerin Nüfusları (1975-1997)

KÖY/MAHALLE	1975	1980	1985	1990	1997
Cebeci	2245 (KÖY)	9517 (KÖY)	7.623 (Cebeci Sultançiftliği Mahallesi)	13.809	27.844
Cumhuriyet	-	-	-	-	7.112
Esentepe	-	-	-	-	17.956
Bakırköy-Esenler Habibler (Eski Habibler)	1.038 (KÖY)	4.283 (KÖY)	2.196	2.819	2.652
Gazi	4.989	19.278	19.230	18.000	28.681
Habibler	-	-	1.386	4.072	6.526
İsmetpaşa	-	-	-	-	24.791
Malkoçoğlu	-	-	743 (Malkoçoğlu+ Beyaz Kule)	3.554	6.554
Sultançiftliği	-	-	13.038 (Bakırköy: Esenler Sultançiftliği)	27.396	18.983
Uğur Mumcu	-	-	-	-	22.339
Yayla Köyü	-	-	-	-	4.550
Yunusemre	-	-	-	-	-
Zübeydehanım	-	-	21.528	16.757	26.604
50. Yıl	-	-	14.773	38.140	38.647
75. Yıl	-	-	-	-	-
TOPLAM	8.272	33.078	82.992	124.547	233.239

Kaynak: TÜİK (1990); TÜİK (1990-1997); Gökçen (1983:6), Uyan (1985:12); Kılıç (1996:62-76); Bakırköy Belediyesi (1987:13-14);

1965 yılı itibariyle Gaziosmanpaşa İlçesi'nde toplam 30.000 ev bulunmaktaydı (Karahasanoğlu 2013:31). 1965-1975 yılları arasında Gaziosmanpaşa İlçesi plansız gelişen, gecekondu yerleşmelerinin yaygın olduğu bir yerdi. 1955'te Topçular-Maltepe Sanayi Bölgesi'nin bu bölgenin göç almasında büyük etkisi olmuştur (Tümertekin, 1979:252). 1965-1980 yılları arasında Gaziosmanpaşa İlçesi'nde büyük nüfus artışının sebepleri bölgenin bir iskân bölgesi olması ve çevresinde çeşitli sanayi kollarının gelişmesi nedeniyle Bulgaristan, Yugoslavya gibi ülkelerden göçlerle gelenlerin ve yurdun çeşitli yerlerinden iç göçlerle gelenlerin yerleşmesidir (Uyan, 1985:12).

Küçükköy, Gaziosmanpaşa'nın en gelişmiş sanayi bölgesiydi. Küçükköy çevresinde çok sayıda sanayi kuruluşunun olması nedeniyle çalışmak için gelen işçiler nüfusun hızla artmasına neden olmuştur. 1960'lı yılların sonundaki duruma göre Küçükköy'de, İstanbul'un 100 e yakın büyük fabrikası, 450 ufak fabrika, atölye ve imalathane vardı. Ayrıca Tuğla ocakları, taş ocakları, mandıralar da ekonomik durumunda önemli yere sahipti (Temel ve Yavru 1968:26). Küçükköy'de Osmanlı Dönemi'nden 1966 yılına kadar çayırılık ve gezi yeri olarak önemini sürdüren Valide Suyu'nun çevresindeki geniş arazi, 1970 yılında parsellenerek sanayi bölgesi durumuna getirilmiştir. Sanayi bölgesi kurulması Küçükköy'ün gelişmesinde önemli bir etki yapmıştır (Gökçen, 1983:52). Küçükköy'de sanayiye bağlı olarak nüfus artışı sonucu gecekondulaşma oluşmuştur. Rami-Küçükköy arasındaki boş saha işçilerin yerleşmesine uygun olduğu için, Gaziosmanpaşa'daki sanayileşme bu bölgeye göçleri çekmiştir (Tümertekin, 1979:252; Avcı, 1994:381). "Küçükköy'ün sınırları, doğuda Keçe Suyu, batıda Kızıl Toprak Bayırı, Balıklı Havuz, Kum Ocakları, kuzey de Sırt Yol, güneyde Çukurçeşme Sığır Yolu ve Paşa Çayırı'na giden yola kadar uzanıyordu" (Temel ve Yavru 1968:22).

1965 yılında Küçükköy Beldesi'nin beş mahallesi vardı. Bu mahalleler; Çavuş (Fevzi Çakmak), Esentepe (Yeni Mahalle), Hürriyet, Karadeniz ve Kumluçiftlik (Şemsipaşa)'dir. Kumluçiftlik mahallesi en fazla nüfusun olduğu mahalleydi. Karadeniz Mahallesi ise yeni kurulmuştu. Belediye Küçükköy'ün imar işlerini yürütmüş plana uygun modern evler yapılmış, Çamurluhan mevki İmar ve İskân Bakanlığı'na gecekondu önleme bölgesi olarak ayrılmış, tahsis edilen arsaların sahiplerine tasarruf belgesi verilmiştir. Küçükköy'de mevcut mahallelerde elektrik, su ve yol problemi 1968 yılına doğru halledilmiştir (Temel ve Yavru, 1968:22-24). Bu dönemde Gaziosmanpaşa'da su ve kanalizasyon sorunu önemli bir problemdi (Temel ve Yavru, 1968:11; Gökçen, 1983:35; Karahasanoğlu, 2013:24).

Küçükköy'ün 1965 yılındaki bu mahalleleri bugün Gaziosmanpaşa İlçesi sınırlarındadır. Küçükköy'ün Sultangazi'yi oluşturan mahalleleri ise bu dönemde boş arsalar ve çiftliklerden oluşmaktaydı.

1965 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Habibler Köyü'nün toplam nüfusu 704'dür. Bunun 399'unu erkek, 305'ini kadın nüfus oluşturmaktaydı.

1965 yılı İstanbul'da şehir merkezine yakın veya işlek yolların bulunduğu sahalarda nüfusun çoğu İstanbul'un çeşitli semtlerinden gelip yerleşmiştir. Esenler ve Habipler böyle yerlere örnektir. Ucuz arsa olması ve sanayi alanlarına yakın olması bunda etkili olmuştur. Birçok yolla şehir merkezine bağlı olması bölgelerin parselasyon sahası olması sebeplerinden zamanla yerleşme ve nüfus artmıştır. Şehir merkezine göre nispeten ucuz olması bu bölgedeki boş sahanın genişlemesinde etkili olmuştur (Baydaş, 1973:20). 1967 yılında Cebeciköy'e köy halkı tarafından imece ile muhtarlık yapılmıştır (www.youtube.com/watch?v=v3eg-iENeNc).

Gaziosmanpaşa İlçesi'nde nüfus 1968'den beri dikkat çekici şekilde artmış, insanlar ilçenin çevresindeki alanlara, öte yandan merkezde bir süreden beri binaların çok katlı hale gelmesine bağlı olarak artan konut imkânlarından faydalanmak için iç kısımlara yerleşmiştir (Tümertekin, 1997:296).

1970 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Cebeciköy'ün toplam nüfusu 931 idi Bunun 656'sını erkek, 275'ini kadın nüfus oluşturmaktaydı.

1970 yılından sonra Cebeciköyü'nün nüfusu Sultançiftliği ve Göztepe (Habipler) çevresinde artmaya başlamış, Köy merkezine uzak olan Sultançiftliği Cebeciköy'ün yeni gelişen bir mahallesi olmuştur. Sultançiftliği Küçükköy'e doğru büyümeye başlamıştır. Cebeciköy Göztepe Senti (Habipler) de aldığı göçlerle kolayca büyüyen Cebeciköy'ün kuzeye, Bakırköy Habipler Köyü'ne doğru gelişen yeni bir yerleşim yeri olmuştur (Uyan, 1985:12).

Habipler Köyü'nün ise 1970 yılı toplam nüfusu 855'di, nüfusun 475'i erkekler, 380'i kadınlardan oluşuyordu. 1970 yılında Küçükköy'ün nüfusu, 1965 yılının iki katına yakın bir artış göstermiş 30.293 kişi olmuştur (Tablo 2).

1970'li yıllarda Bakırköy İlçesi Mahmutbey Bucağı'na bağlı Atışalanı Köyü'nde de nüfus artmaya başlamıştır. Mahmutbey Köyü'nde de sınırların değişmesi, sanayi yatırımları, arsaların parsellenip satılması nedeniyle nüfus azalması olmuşsa da sonraki yıllarda nüfusunda büyük artışlar olmuştur. Atışalanı ve Mahmutbey Köyleri'nin nüfusu özellikle 1975 yılında büyük artış göstermiştir (Tamer, 1979:40; Gökçen, 1987:40). Atışalanı Köyü'nün 1975 yılındaki nüfusu 14.054'e yükselmiş, Mahmutbey Köyü'nün nüfusu ise 7.030 olmuştur. Bu dönemde Atışalanı Köyü'nün, Cebeciköy Sultan Çiftliği Mahallesi'ne sınır olan boş alanları, Uzuncaova mevki (Ordu Caddesi) ve diğer yerler hızla nüfuslanmış ve Atışalanı Sultançiftliği oluşmaya başlamıştır. Bölge en fazla Karadeniz ve Doğu Anadolu'dan göçler almıştır.

Atışalanı Sultançiftliği semtine 1977'de yerleşen İsmetpaşa Mahallesi Muhtarı Dursun Çolak ve Sultançiftliği Mahallesi Muhtarı Ali Özkan'dan alınan bilgiye göre 1970'li yılların sonlarına kadar bölgede ortalama 500-600 hane ev vardı. Bölgede nüfus altyapı hizmetlerinden yoksun bir şekilde kaçak yapılaşmayla artmaya devam etti. Susuzluk ve yolların yapılmaması o dönemde en önemli problemlerdendi (A. Özkan ve D. Çolak ile kişisel iletişim, 4 Şubat 2015).

Mahmutbey Köyü'nde 1970 yılında sanayi faaliyetinin başlamasıyla büyük gelişmeler olmuştur. Bölge parsellasyon hareketi ile yerleşime açılmıştır. Mahmutbey Köyü 1970-1980 arasında hızla kentleşmeye başlamıştır. Bu dönemde Amasya, K, Maraş, Sivas, Adıyaman gibi illerden yoğun göçler almıştır. Altyapı hizmetlerinden yoksun gecekondu bölgesi ortaya çıkmaya başlamıştır. 1970'li yılların sonlarına doğru Mahmutbey Köyü'nde Malkoçoğlu Mahallesi oluşmaya başlamıştır (Çağdaş, 1990:8-17).

Pirinççi Köyü'nün nüfus artışı ise bu dönemde de az olmuş ve köyün nüfusu 614'e yükselmiştir. 1970 yılından sonra aldığı göçler artmaya başlamıştır. 1975 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Cebeciköy'ün toplam nüfusu 2.245'e yükselmiştir. Bunun 1.313'ünü erkek, 932'sini kadın nüfus oluşturuyordu. Nüfus artışı Cebeciköy'ün Sultançiftliği Mahallesi'nde fazlaydı. Cebeciköy sınırların da yer alan Göztepe semtinde (Habipler) nüfus artmaya başlamıştır. Burası hızla büyüyen bir semt olmaya başlamıştır.

Bakırköy'e bağlı Habipler Köyü'nün ise 1975 yılı toplam nüfusu 1038'e yükselmişti. Nüfusun 572'sini erkekler, 466'sını kadınlar oluşuyordu. 1975 yılında Küçükköy Beldesi'nde nüfusun artışı hızla devam etmiştir. 1975 yılı'nda Küçükköy'de toplam nüfusu 56.411'e yükselmiştir (Tablo 2). 1960'lı yılların sonları ile 1975'e kadar olan dönemde Küçükköy'ün bugün Sultangazi'yi oluşturan mahalleleri oluşmaya başlamıştır. 1975 yılından 1985'e kadar göçlerle bu oluşum devam etmiştir.

Gazi Mahallesi Senti'nde (Gazi, Yunus Emre, Zübeyde Hanım ve 75.yıl mahalleleri) önceden Atatürk Çiftliği vardı. Bölgenin ismi Atatürk Çiftliği diye biliniyordu (Gökçen, 1983:53). 1968 yılında bu bölgeden arsa alarak buraya yerleşen kişilerden biri olan bölgede esnafılık yapan Haydar Beysülen'den alınan bilgilere göre, 1968 yılında bölge Küçükköy'e bağlı Atatürk Çiftliği olarak bilinen yeni gelişmekte olan kırsal bir yerd. 1968 yılında bölgede toplam 26 ev vardı ve evler bugünkü mahallelere göre dağınık ve birbirinden uzaktı. O dönemde bölge de arsa fiyatlarının İstanbul'daki diğer yerlere göre ucuz olması, köyden kente göçler nedeniyle nüfusu gün geçtikçe

arttı ve Küçükköy'ün yeni gelişen bir mahallesi haline geldi (H.Beysülen ile kişisel iletişim, 16 Ocak 2015).

1970'li yıllarda, Atatürk Çiftliği, çiftlik ve tarlalardan oluşmaktaydı. Atatürk Çiftliği Semtinde 50-60 kadar gecekondulu bulunmaktaydı (Türkdoğan 2002:410).

Küçükköy bölgesi göç olarak Atatürk Çiftliği çevresinde yayılmaya devam etmiştir. "Atatürk Çiftliği'nin yeri mahalle olunca Atatürk'e Sakarya Zaferi'nden sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce verilmiş olan Gazi unvanı mahalleye verilmiştir" (Gökçen, 1999:71; Türkdoğan, 2002:410). Gazi Mahallesi, 1970'lerde Alibeyköy Barajı Havzası'nda küçük bir gecekondulu bölgesi olarak kurulmuştur. Anadolu'daki köylerden göçlerin yoğunlaşmasıyla, Sivas, Çorum, Tokat, Giresun illerden yoğun olarak ve diğer de illerden göçler olarak hızla büyümüştür.

Küçükköy Beldesi'nin 1975 yılı nüfusu içinde Gazi Mahallesi'nin nüfusu beş bine yaklaşmış 4.989 olmuştur (Tablo 2). Küçükköy'ün sanayi alanı olması ve diğer sanayi alanlarının yakınında yer alması, ucuz arsa temini nüfusunun sürekli artmasında etkili olmuştur (Gökçen, 1983:6; Uyan, 1985:12).

Gazi Mahallesi de nüfus patlaması 1975-1976 yıllarında itibaren yaşanmıştır. Türkiye'de köyden kente göçlerin yoğun olduğu bu dönemde ilk önce ağırlıklı olarak Sivas, Erzurum, Erzincan, Muş ve Tunceli'den yoğun göç almıştır. 1980'lerde doğudaki terör olaylarının etkisiyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan göçler artmaya başlamıştır (www.sendika.org).

Sultangazi İlçesi'ni oluşturan bölgeye olan göçler özellikle 1975 sonrası artmaya başlamıştır. Bu dönemden 1980'li yılların sonuna kadar Küçükköy Gazi Mahallesi, Cebeciköy Sultancıftliği Mahallesi, Atışalamı Köyü Sultancıftliği Mahallesi, Habipler Köyü, Mahmutbey Köyü Malkoçoğlu Mahallesi, Pirinççi Köyü'nde nüfus artışı ve yerleşme hız kazanmıştır. Bölgedeki mahalleler yol, su, elektrik gibi alt yapı hizmetlerinden yoksun şekilde büyümeye devam etmiştir.

1980-2000 Yılları Arası:

1980 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Cebeciköy'ün toplam nüfusu 9517'ye yükselmişti. Bunun 5120'sini erkek, 4397'ini kadın nüfus oluşturuyordu. Cebeciköy'ün en yoğun yerleşim bölgesi köy içi değil, arazinin geniş düzlüklerden oluşması nedeniyle Sultancıftliği Mahallesiydi. Habibler Köyü'nün ise 1980 yılı toplam nüfusu 4.283'e yükselmiştir (Tablo 2). Habibler Köyü nüfusun 3549'unu erkekler, 734'ünü kadınlar oluşturuyordu. Bu dönemde Habibler, Mahmutbey ve Esenler çevresinde sanayinin gelişmesi bölgeye işçi göçlerini arttırmıştır (Gökçen, 1987:37-40). Erkek nüfusun fazlalığı işçi göçlerinin göstergesidir. Bu dönemde Atışalamı Köyü'nün nüfusu da 1975 yılına üç kat artmış ve 42.264'e yükselmiştir. 1980 yılında ayrıca Küçükköy'ün nüfusu yaklaşık iki kat artarak 100.406'ya yükselmiştir (Tablo 2).

Küçükköy Beldesi'nin mahalleleri'nden biri olan Gazi Mahallesi'nin nüfusu 1980 yılında rekor bir artışla 19.278'e yükselmiştir (Gökçen, 1983:6; Uyan, 1985:12; Tablo 2). Gazi Mahallesi geniş bir araziye yayılmış olduğundan bu dönemde kurulmasını henüz tamamlamamıştı. Yapılan evler birçok yerde gelişi güzel yerlere kondurulmuş durumda olup, yollar çoğunlukla dar, kıvrımlı çarpık biçimler almış, bazı yerlerde yolların önü büsbütün kapanmıştı. İmar ve inşaat işletmeleri yeterli denetim altına alınmamış plansız şekilde gelişmeye devam ediyordu. Büyük oranda geniş boş araziler bulunuyordu. Mahalle daha çok Orta Anadolu ve Doğu Anadolu'dan göçler almıştır (Gökçen, 1983:53; Gökçen, 1999:71).

Mahalle'de 1970'den 1984'e kadar elektrik, 1987'ye kadar su 1988'e kadar da belediye otobüsü yoktu. Gazi Mahallesi göçlerle büyüyüp geliştikçe, yeni cadde, sokak ve bulvarlar (İsmetpaşa Caddesi, Kıbrıs Caddesi gibi) dönemin siyasi dokusuna uygun olarak verilmiştir. Gazi Mahallesi'nin ilk zamanlarında iş alanları çok kısıtlıydı (www.etha.com.tr).

Küçükköy Belediyesi 1976 sonrası feshedilerek Gaziosmanpaşa Belediyesi'ne bağlanmıştır. 1980 askeri darbesi belde statüsünü geri almış oldu (tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BC%C3%A7%C3%BCkk%C3%B6y,_Gaziosmanpa%C5%9Fa). Küçükköy'de 1981 yılına kadar müstakil bir belediye örgütü vardı. Kasaba, bu tarihten sonra mahalleleri ile birlikte Gaziosmanpaşa Belediyesi sınırlarına dâhil edildi (Gökçen, 1983:34; Uyan, 1985:31). Ancak Gaziosmanpaşa Belediyesi'nin ilk seçimi 1984 yılı'nda yapılmıştır.

Birinci Ordu ve İstanbul, Çanakkale, Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ İlleri Sıkı Yönetim Komutanlığı bu illerdeki bazı mahalle ve köylerin, 1 Nisan 1981'tarihinden itibaren geçerli olmak üzere belediyelere bağlanmasına karar vermiştir. Birinci Milli Güvenlik Konseyi'nin 34 Numaralı kararı ve Komutanlığın 57 numaralı bildiriyle, İstanbul'da birçok ilçede idari değişim olmuştur. Araştırma Sahası olan Sultangazi İlçesi'ni ilgilendiren değişim ise şöyledir. Bakırköy İlçesine bağlı Atışalanı Köyü ve Habipler Köyü Güngören Belediye Şube Müdürlüğü'ne, Mahmutbey Köyü ise Kocasinan Belediye Şube Müdürlüğü'ne, Gaziosmanpaşa İlçesi'nde Cebeciköy ve bu köye bağlı Sultançiftliği Mahallesi Gaziosmanpaşa Belediye Şube Müdürlüğü'ne bağlanmıştır (15/03/1981 Milliyet Gazetesi:12). 1984 ara seçimlerle Küçükköy, Gaziosmanpaşa Belediyesi'ne bağlandı. Cebeciköy de Sultan Çiftliği Mahallesi ile birlikte Cebeci Sultançiftliği Mahallesi ismiyle Gaziosmanpaşa İlçesi'nin bir mahallesi olmuştur (Uyan, 1985:33). Cebeci Sultançiftliği Mahallesi'nin nüfusu Göztepe semtinde (Habipler) ve Küçükköy'e doğru artmaya devam etmiştir.

Cebeci Sultançiftliği Mahallesi, geniş ve düzlük bir iskân bölgesine sahip olduğu için, başlangıçta dağınık bir yerleşim alanına dönüşmüş gün geçtikçe gelişmiş ve hızla kentleşmiştir. 1975-1980 arasında dört kat büyümüştür. Eski Edirne Asfaltı boyunca bir baştan bir başa yoğun yapılaşma görülmüştür. Bölgeye yerleşen halkın çoğunu Bulgaristan'dan gelen göçmenler, daha sonraki yıllarda ise Trakya İlleri'nden ve yurdumuzun çeşitli yerlerinden gelenler oluşturmuştur (Gökçen, 1983:54; Uyan, 1985:47). Plansız şekilde gelişmiş bölgede uzun süre elektrik, su, yol sıkıntısı çekilmiştir.

1985 yılında Gaziosmanpaşa Merkez ve Küçükköy çevresi İstanbul ve Türkiye'nin büyük sanayi kuruluşlarının bulunduğu bir yerd. 500'den fazla fabrika, 1400'den çok küçük sanayi tesisi vardı. İşçi kesiminin yoğun yaşadığı bir bölgeydi (Uyan, 1985:14). Gaziosmanpaşa'daki sanayileşme bölgeye göçlerin artmasında etkili olmuştur.

Gaziosmanpaşa'da nüfus ve çalışma sahaları artınca bir takım sorunlara yol açmıştır. Konut ve iş yerlerinin sağlığa daha elverişli hale getirilmesi, yeni kurulmakta olan mahallelerde iskân yerleri geleceğe dönük, iyi hazırlanmış şehir planı uygulamasına geçilmiştir. Caddeler ve sokaklar hızla asfaltlanmış, çöp bidonları konulmuş, geniş yollar açarak sokaklar çamurdan, kurtarılmaya başlanmış, şehir suyu, elektrik, telefon gibi hizmetlerin karşılanması için çalışılmıştır. Yeni uygulamaya geçilen şehir planında cadde boylarında 5, arka sokaklarda 4 kat imar planı verilmiştir (Gökçen, 1983:35; Uyan, 1985:26).

10 Ağustos 1985 tarihinde yapılan ara seçimlerle, Gaziosmanpaşa İlçesi'nde kurulan 5 yeni mahallenin 3 tanesi bugün Sultangazi İlçesi'nin mahallelerindedir. Bunlar 50. Yıl, Habipler ve Zübeyde Hanım Mahallesi'dir (Gökçen, 1983:13; Kılıç, 1996: 74).

Nüfusunun aşırı artması sonucu Cebeci-Sultançiftliği Mahallesi üçe bölünerek, Habipler, 50. Yıl ve Cebeci Mahallesi oluşturulmuştur (Gökçen, 1983:13).

1985 yılında Cebeci Sultançiftliği Mahallesi'nin nüfusu 7623 iken, bu mahalleden ayrılarak kurulan 50. Yıl Mahallesi'nin nüfusu 14.773 ve Habipler Mahallesi'nin nüfusu 1.386 idi (Kılıç, 1996:76; Tablo 2). 50. Yıl Mahallesi, Küçükköy'ün Karadeniz Mahallesi ile Cebeci Sultançiftliği Mahallesi arasındaki kısımda kurulmuştur. Mahalle Cumhuriyetin 50. Yılında kurulduğu için bu ismi almıştır (Çam, 2012:221).

Gaziosmanpaşa Habipler Mahallesi'nde 1983 yılında kadastro çalışmaları başlamış, sonuç alınamamıştır ve bu mahalle alt yapı hizmetlerinden yoksun gecekondu bölgesine dönüşmüştür. Bölge Kars, Tokat, Erzurum, Tunceli ve Kastamonu'dan daha fazla göç almıştır.

Gazi Mahallesi'nin bu dönemde gelişmeye elverişli olması aldığı göçleri arttırmış mahalle nüfusu sürekli artmış. 1985 yılında Gaziosmanpaşa İlçesi'nin en kalabalık mahallelerinden biri olmuştur. Bunun sonucunda mahalle sınırlarının yeniden düzenlenmiştir.

Gazi Mahallesi'ndeki nüfus artışı sonucunda 1985'te mahalle ikiye bölünmüş Zübeyde Hanım Mahallesi kurulmuştur (Gökçen, 1983:13). Mahalle adını Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün annesinin ismi olan Zübeyde Hanım'dan almıştır.

1985 yılında Gazi Mahallesi'nde üç ilkokul, bir ortaokul, bir polis karakolu, bir dispanser, bir cami bulunuyordu (Uyan, 1985:46). 1985 yılında Gazi Mahallesi'nin nüfusu 19.230, Zübeyde Hanım Mahallesi'nin nüfusu ise 21.528 olmuştur (Kılıç, 1996:62; Tablo 2).

Gaziosmanpaşa İlçesi'nin imar planı yapılp tatbik konulduktan sonra ilçede inşaat faaliyetleri hızlanmış, tek katlı yapıların yerini çok katlı binalar almış, 1980'den itibaren hızlı bir şehirleşme dönemine girilmiştir. Buna bağlı çok sayıda yapı kooperatifi kurulmuş olup halk kooperatifler vasıtasıyla kat karşılığı inşaat sözleşmesi yapmak suretiyle ev sahibi olmuştur. Böylece bugünkü çağdaş görünümlü mahalleler meydana gelmiştir.

50.Yıl Mahallesi'nde ve Cebeci Mahallesi'nde yapılaşma artmış siteler yapılmaya başlanmıştır. 1982-1983'te 50.Yıl Mahallesi'nde SANKO Sanayi Sitesi Kooperatifi kurulmuş ve SANKO Sanayi Sitesi 1986'da hizmete girmiştir (www.sankootosanayi.com). Bölgede önemli bir iş sahası açıldığı için buraya göçler sürekli artmıştır.

1980'li yıllarda Bakırköy İlçesi'nde kısmen kırsal nitelikler taşıyan yerleşmeler arasında Atışalanı ve Habibler de vardı. Bakırköy'de ruhsatsız yapılaşma, hisseli tapu ve gecekondulaşmanın arttığı bölgeler arasında buralar da yer alıyordu. Bu bölgeler Atışalanı ve Habipler Köyleri 1981'de Güngören Belediye Şube Müdürlüğü'ne bağlanmıştı. Atışalanı 1985'te Esenler ve Gaziosmanpaşa'nın etki alanı içinde hızla gelişmekte olan bir yerleşmeydi (Bakırköy Belediyesi, 1987:39). Atışalanı'nda 1970'lerin sonların oluşmaya başlayan Cebeci Sultançiftliği'ne komşu alan, bu dönemde hızla nüfuslanmıştır. Atışalanı Köyü'nün bir mahallesi olarak gelişen Atışalanı Sultançiftliği Mahallesi'nin 1985 yılı nüfusu ise 13.038'dir. 1985'e gelindiğinde Habibler'de tarım, temel uğraş olmaktan çıkmıştır. Habibler'in 1985 yılı nüfusu ise 2.196'olmuştur (Bakırköy Belediyesi, 1987:13-14). Habibler ve Sultançiftliği 1987 yılında Güngören Belediye Şube Müdürlüğü'nden alınarak Esenler Belediye Şube Müdürlüğü'ne devredildi.

1985 yılından sonra Bakırköy ilçesi İstanbul'da en fazla nüfus artışı olan ilçedir. Esenler Bölgesi'nde yer alan Atışalanı ve Habipler de nüfus artışının fazla olduğu yerlerdendir (Kılıç, 1996:70).

Bakırköy İlçesi'nde hızlı kentleşmenin yaşandığı 1970-1980 döneminde uzun yıllar kırsal yapısını koruyan Mahmutbey'de kentleşme olgusunun içine girmiştir. Tarla ve bahçeler tümüyle tükenme noktasına gelmiş, tarım tarihe karışmış Mahmutbey Yenibosna'nın etkisinde sanayi alanı olarak gelişmiştir (Bakırköy Belediyesi, 1987:39; E.Demir, 1992:23). Mahmutbey Köyü'nün 1981'de mahalle olmasıyla, çevresindeki arsa satışı çok artmış ve gecekondulaşma görülmüştür. 1970'li yıllardan beri bölgede düzenli arsa satışının olması, 1982 yılında İstanbul'daki sanayi alanının bu bölgeye kayması ve 1984-1985 yıllarında oto yolun yapılmaya başlanmasıyla ulaşım ağı gelişmesi Mahmutbey'de gecekondunun ortaya çıkmasındaki başlıca nedenlerdir. Göçlerle gelenler hemşerilerine ön ayak olmuştur. Gelenler buralardan küçük toprak parçası satın alarak sonra imkânları sağlayınca gecekondu yapıp yerleşmişlerdir. Zamanla imar affının çıkması, İstanbul'un merkezinde ev ve arsa bulunmaması, şehir merkezine fazla uzak olmaması gibi nedenlerle bölgeye

yerleşmeler artmış ve nüfus artışı yükselmiştir (Çağdaş, 1990:14-19) Mahmutbey 1981'de Kocasinan Belediye Şube Müdürlüğü'ne bağlanmıştır.

Bakırköy'ün en büyük köyü olan Mahmutbey Köyü'nün bir mahallesi olarak gelişen Malkoçoğlu Mahallesi, köyün merkezine uzak bir konumda askeriye'nin kuzeyinde, Sultançiftliği'nin kuzey batısında, Edirne Asfaltı'nın batısında yer alır. Mahmutbey'e göre ulaşım daha az gelişmişti. Mahmutbey Köyünün en son yerleşime açılan mahallesidir. Malkoçoğlu çevresi en çok Karadeniz ve Doğu Anadolu'dan göç almıştır. Malkoçoğlu Mahallesi'nde kentleşme mahallede 1970'li yılların sonrasında başlamış ve bu dönemde de devam etmiştir. 1985'te yüksek ve tek katlı evlerin bir arada olduğu yeni gelişen bir mahalleydi. Mahallede yer yer iş alanları ve gecekonduların iç içe geçtiği bir görünüm kazanmıştı. Güney kesiminde atölye ve küçük sanayi tesisleri vardı. Aynı odada 8-10 nüfusun barındığı 1-2 odalı gecekonduların yanında apartmanların da sayısı artıyordu. Mahmutbey Köyü'nün başka bir mahallesi olan Beyazkule Mahallesi de 1985 yılında Malkoçoğlu Mahallesi ile birleştirilmiştir. Malkoçoğlu Mahallesi'nin Mahmutbey ile idari işler dışında bağlantısı zayıftı. Mahmutbey Bucak Merkezi kaldırılınca mahalle doğrudan Bakırköy'e bağlanmıştır (Çağdaş, 1990:2-17). 1985 yılında Malkoçoğlu Mahallesi'nin (Beyazkule) nüfusu 743'tür (Bakırköy Belediyesi, 1987:14; Çağdaş, 1990:13; Tablo 2).

Malkoçoğlu Mahallesi adını "Yıldırım Beyazıt Han'ın beylerinden Malkoçoğlu Bey'in oğlu Malkoçoğlu Ali Bey'den almıştır" (Çam 2012:285). Malkoçoğlu Mahallesi'nin de içinde bulunduğu Mahmutbey Bölgesi 1987 yılında Kocasinan Belediye Şube Müdürlüğü'nden alınarak Güneşli Belediye Şube Müdürlüğü'ne devredildi.

Eyüp İlçesi Kemerburgaz Bucağı'nda yer alan Pirinççi Köyü'ne 1970 sonrasında başlayan göçler, 1980 yılından sonra artmaya başlamıştır. Pirinççi Köyü'nün 1985 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre toplam nüfusu 1.546 olmuştur.

Yayla Mahallesi'ne 1984 yılında yerleşen Yayla Köyü'nün ilk muhtarı olan Muammer Coşkun ve aynı dönemde bölgeye yerleşen şimdiki Yayla Mahallesi Muhtarı'nın babası olan Abdullah Kibar'dan alınan bilgiye göre; Bölge Pirinççi Köyü'nün hayvancılık yapılan yayla alanıyken 1970 yılından sonra göç almaya başlamıştır. 1984 yılında burada 50-60 hane kadar ev vardı. 1984'te Okul, cami yapıldı. Ucuz arsa olması buraya göçleri arttırmıştır. Özellikle Karadeniz illerinden daha yoğun göç almıştır. Bölgede nüfus artınca burada yaşayanlara Pirinççi Köyü'ne bağlı kalınmasını mı, yoksa Pirinççi Köyü'nden ayrı bir köy olmak mı istediklerini belirlemek için halk oylaması yapılmıştır. Halk oylamasından ayrılma yönünde karar çıkmış ve 1992 yılında Eyüp İlçesi Kemerburgaz Bucağı'nda Yayla Köyü kurulmuş ve ilk yerel seçimlerle muhtar göreve başlamıştır (M. Coşkun ve A. Kibar ile kişisel iletişim, 24 Aralık 2014) Kemerburgaz Bölgesi o dönemde Eyüp'e bağlı Göktürk Belde Belediyesi'nin hizmet alanı içindeydi.

Gaziosmanpaşa İlçesi'nin bütün mahallelerinde 1975 sonrasında artan aşırı plansız büyüme sonraki yıllarda da devam etmiştir. 1990'lı yıllarda alt yapısı olan büyük çarpık kentlere dönüşmüşlerdir (Tümertekin, 1997:252). Gaziosmanpaşa İstanbul'un en hızlı büyüyen ilçelerinden olmuştur.

1990'lı yılların başlarında doğudaki karışıklık ve terör olaylarının etkisiyle Gazi Mahallesi ve Zübeyde Hanım Mahallesi Şırnak ve Ağrı illerinden yoğun göçler almaya başlamıştır. 1990 yılında Sultangazi İlçesi'ni oluşturan bölgenin nüfusu ise 393.667'ye yükselmiştir (Sultangazi Kaymakamlığı, 2011).

Bugün Sultangazi'nin en büyük bölümünü oluşturan Gaziosmanpaşa İlçesi'nde ve Bakırköy, İlçesi'nde 1990 yılından sonra da nüfus artmaya devam etmiştir. Bu dönemde yeni bir mahalle kurulmamıştır. En fazla nüfuslu mahalle 38.140 ile 50.Yıl Mahallesi olmuştur. Bakırköy'e bağlı Esenler Sultançiftliği Mahallesi 27.396 ile ikinci sırada yer almış onu 18.000 ile Gazi Mahallesi izlemiştir. Zübeyde Hanım Mahallesi 16.757 kişi ile dördüncü sırada yer alırken, Cebeci Mahallesi

13.809 ile beşinci sırada yer almıştır. Gaziosmanpaşa, Habipler 4.072 kişi ile altıncı sırada, Malkoçoğlu Mahallesi 3.554 kişi ile yedinci sırada yer almıştır. Bakırköy'e bağlı Esenler ve Habibler ise 2.819 kişi ile en az nüfuslu mahalle olmuştur (TÜİK 1990, Bakırköy ve Gaziosmanpaşa İlçeleri Mahalle Bazında Nüfus Verileri; Tablo 2).

1992 yılında Bakırköy İlçesi'nin bölünmesi ve yeni ilçelerin kurulması ile Habibler Mahallesi yeni kurulan Güngören İlçesi'ne bağlandı. 1993 yılında da Güngören İlçesi'nden ayrılarak kurulan Esenler İlçesi'ne bağlandı. Sultançiftliği ve Malkoçoğlu Mahallesi ise 1993 yılında Bakırköy İlçesi'nden Gaziosmanpaşa İlçesi'ne katıldı. Sultançiftliği Mahallesi, bu yıldan sonra Gaziosmanpaşa İlçesi'nin düzenli gelişen bir mahallesi olmuştur.

1994 yılında yerel seçim sürecinde Gaziosmanpaşa İlçesi'nde mahallelerde nüfus artışı sonucu mahalle sınırları yeniden değişmiş ve mevcut mahalleler bölünerek yeni mahalleler kurulmuştur. Cumhuriyet, Esentepe, İsmetpaşa ve Uğurmumcu Mahalleleri de bu süreçte kurulan bugün Sultangazi'yi oluşturan mahallelerdendir.

50. Yıl Mahallesi'nden ayrılarak Cumhuriyet Mahallesi, 50. Yıl ve Cebeci Mahalleleri'nden ayrılarak Esentepe Mahallesi, Sultançiftliği Mahallesi'nden ayrılarak İsmetpaşa Mahallesi, Cebeci Mahallesi'nden ayrılarak Uğurmumcu Mahallesi kurulmuştur.

Gaziosmanpaşa İlçesi'nde nüfus artışı devam etmiş ve 1935-1997 yılları arasında, 60 yılda hızla büyüyerek toplam nüfus tam 165 misli artmıştır. Burada, dünyanın çok az yerinde görülen hızlı kentleşme örneği yaşanmıştır.

Gaziosmanpaşa İlçesi'nden Sultangazi İlçesi'ni oluşturan mahalleler arasındaki 1997 yılı nüfus dağılımı ise şöyledir: 50. Yıl Mahallesi 38.647 kişi ile en kalabalık mahalledir. Gazi Mahallesi 28.681 kişi ile ikinci sırada yer alırken, Cebeci Mahallesi ise 27.844 ile üçüncü sırada yer almıştır. Zübeyde Hanım Mahallesi 26.604 ile dördüncü sırada, İsmetpaşa Mahallesi 24.791 ile beşinci sırada, Uğur Mumcu Mahallesi 22.339 kişi ile altıncı sırada, Sultançiftliği Mahallesi 18.983 kişi ile yedinci sırada, Esentepe Mahallesi 17.956 kişi ile sekizinci sırada, Cumhuriyet Mahallesi 7.112 kişi ile dokuzuncu sırada, Malkoçoğlu Mahallesi 6.554 kişi ile onuncu sırada, Gaziosmanpaşa Habipler Mahallesi 6.526 kişi ile on birinci sırada yer alıyordu (Tablo 2).

Eyüp İlçesi'ne bağlı Yayla Köyü 4.550 kişi ile on ikinci sırada yer alırken, Esenler İlçesi'ne bağlı Habipler Mahallesi ise 2.652 kişi ile en az nüfuslu mahalle olmuştur (Tablo 2).

Gaziosmanpaşa İlçesi'nde nüfus artışı devam etmiş 1999 yılında da yerel seçim sürecinde mahalle sınırları tekrar değişmiş ve yeni mahalleler kurulmuştur. Gazi ve Zübeyde Hanım Mahalleleri bölünmüş ve bu mahallelerden ayrılarak Yunus Emre Mahallesi ve 75. Yıl Mahallesi kurulmuştur.

75. Yıl Mahallesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin 75.Yılında kurulduğu için bu ismi almıştır. Yunus Emre Mahallesi ise adını Mevlana Celalettin Rumi, Hacı Bektaş-ı Veli ve Taptuk Emre'nin müritliğini yapmış olan büyük Türk mutasavvıfı Yunus Emre'den almıştır (Çam, 2012:371).

2000 Yılı ve Sonrası:

2000 yılına gelindiğinde bölgedeki tek köy yerleşmesi Eyüp İlçesi Kemerburgaz Bucağı'nda yer alan Yayla Köyü'dür. Yayla Köyü'nün 2000 yılı toplam nüfusu 5.361'dir. Bu dönemde bölgedeki en az nüfuslu yerleşme olan Yayla Köyü'nün 2000 yılı sonrasında köy statüsü kalkmış ve Eyüp İlçesi'nin bir mahallesi olmuştur. Nüfusu artmaya devam etmiştir.

Esenler İlçesi Habibler Mahallesi de 2000 yılında 5.613 kişi ile bölgedeki en az nüfuslu mahalleydi. Gaziosmanpaşa İlçesi Habipler Mahallesi de 6.606 kişi ile en az nüfuslu ikinci mahalleydi. Malkoçoğlu Mahallesi ise 7.786 kişi ile nüfus azlığı bakımından üçüncü sırada, Cumhuriyet Mahallesi

ise 8.55 kişi ile dördüncü sırada yer alıyordu. Sultangazi'yi oluşturan bölgedeki mahalleler içinde 2000 yılında en fazla nüfuslu mahalle 48.270 kişi ile 50. Yıl Mahallesi'ydi. Cebeci Mahallesi 33.972 kişi ile en fazla nüfuslu ikinci mahalle olurken, İsmetpaşa Mahallesi 30.920 kişi ile en fazla nüfuslu üçüncü mahalleydi. Esentepe Mahallesi 27.507 ile dördüncü sırada, Uğur Mumcu Mahallesi 26.999 ile beşinci sırada, Sultançiftliği Mahallesi 23.641 ile altıncı sırada, Yunus Emre Mahallesi 19.628 ile yedinci sırada, Zübeyde Hanım Mahallesi'nin 19.506 ile sekizinci sırada, Gazi Mahallesi 16.435 ile dokuzuncu sırada ve 75. Yıl Mahallesi 15.135 ile onuncu sırada yer alıyordu (Tablo 3). 1999 yılında mahalle sınırlarının değişmesi ile bazı mahallelerin nüfuslarında önceki yıllara göre azalma oluşmuştur.

Tablo 3: Sultangazi İlçesi'nde Mahalle Nüfuslarının Değişimi (2000-2014)

Mahalle	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Cebeci	33.972	49.856	50.729	51.301	53.106	54.184	54.860	56.624	58.544
Cumhuriyet	8.555	12.064	11.800	11.744	11.662	11.983	12.694	13.243	13.898
Esentepe	27.507	48.212	50.821	52.740	54.867	57.409	59.664	61.607	62.787
Eski Habipler (Esenler)	5.613	2.685	2.775	2.958	3.057	3.130	3.085	3.235	4.061
Gazi	16.435	24.932	25.879	27.029	28.580	30.151	31.425	32.275	32.845
Habipler (G.Osmanpaşa)	6.606	7.260	7.290	7.191	7.193	7.094	6.926	6.807	6.829
İsmetpaşa	30.920	48.191	48.732	48.245	49.652	51.559	52.468	53.600	54.138
Malkoçoğlu	7.786	11.004	11.088	10.905	11.303	11.663	11.904	12.296	12.690
Sultançiftliği	23.641	34.177	34.105	34.633	35.455	36.278	36.963	37.793	38.314
Uğur Mumcu	26.999	36.383	36.503	38.637	40.407	41.331	39.808	40.249	40.648
Yayla	5.361	7.837	7.841	7.800	7.893	8.021	8.112	8.262	8142
Yunusemre	19.628	33.186	34.160	35.503	37.370	39.813	42.001	44.059	45.007
Zübeydehanım	19.506	27.094	27.707	28.117	29.374	30.312	30.847	31.715	31.987
50. Yıl	48.270	68.729	68.947	69.116	70.320	71.128	71.531	72.567	72.322
75. Yıl	15.135	25.295	25.918	26.644	28.035	29.169	29.924	30.858	30.810

Kaynak: www.tuik.gov.tr/28/01/2015, TÜİK-ADNKS Veri Tabanı: 2007-2014.

2000 yılından 2007 yılına gelindiğinde nüfus hızla artmaya devam etmiş, mahalle nüfusları yükselmiştir. Mahalle nüfusları yükselmiştir. 2007 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemine göre, nüfus büyüklüğü bakımından ilk 8 mahalle 2000 yılı ile aynı kalmıştır. Sırayla 50. Yıl, Cebeci, İsmetpaşa, Esentepe, Uğur Mumcu, Sultançiftliği, Yunus Emre, Zübeyde Hanım en fazla nüfuslu ilk 8 mahalle olmuştur. 75. Yıl Mahallesi'nde nüfus artışı olmuş ve Gazi Mahallesi'ni geçmiş dokuzuncu olmuştur, bu mahalleyi sırayla Gazi Mahallesi, Cumhuriyet, Malkoçoğlu, Yayla, Gaziosmanpaşa Habipler Mahallesi izlemektedir. Esenler Habipler Mahallesi 2.685 kişi ile bölgedeki en az nüfuslu yerleşmedir. 2000 yılında bölgedeki en az nüfuslu yerleşme olan Yayla'nın nüfusu bu dönemde hızla artmıştır. Cumhuriyet ve Malkoçoğlu Mahallelerinde de nüfus önemli oranda artmış mahalle nüfusları on bini geçmiştir (Tablo 3).

2008 yılında Gaziosmanpaşa İlçesi'ne bağlı Cebeci, Cumhuriyet, Esentepe, Gazi, Habipler, İsmetpaşa, Malkoçoğlu, Sultançiftliği, Uğur Mumcu, Yunus Emre, Zübeyde Hanım, 50.Yıl ve 75.Yıl Mahalleleri; Esenler İlçesi'ne bağlı Habipler Mahallesi ve Eyüp İlçesi'ne bağlı Yayla Mahallesi'nin birleştirilmesiyle Sultangazi İlçesi kurumuştur. Sultangazi ilçesinde Esenler İlçesi'nden katılan Esenler Habipler ve Gaziosmanpaşa İlçesinden katılan Habipler Mahallesi olmak üzere aynı isimli iki mahalle bulunduğundan kuruluş tarihi daha eski olan Esenler Habipler Mahallesi'nin ismi Eski Habipler olarak değiştirilmiştir (Şahin, 2015).

Sultangazi İlçesi'nde 2008 yılından 2014 yılına kadar ilçenin en fazla nüfuslu mahalleleri sırayla 50.Yıl Mahallesi, Esentepe Mahallesi ve Cebeci Mahallesi'dir. Eski Habipler Mahallesi ise bu dönemde de ilçenin en az nüfuslu mahallesidir. 2013 yılından 2014 yılına gelindiğinde Yayla, 50.Yıl ve 75.Yıl Mahalleleri nüfuslarında küçük bir azalma olmuş, diğer mahallelerin nüfusları artmıştır (Tablo 3).

2014 yılı verilerine göre, 50. Yıl Mahallesi İlçe nüfusunun %14,1'ini oluşturur. Nüfus büyüklüğü bakımından ikinci sırada yer alan Esentepe İlçe nüfusunun %12,2'sini, üçüncü sırada yer alan Cebeci ise %11,4'ünü oluşturur. En az nüfuslu Eski Habipler Mahallesi ise İlçe nüfusunun %0,8'dir. Nüfusun %1,3'ünü oluşturan Habipler Mahallesi ile nüfusun %1,6'sını oluşturan Yayla Mahallesi az nüfuslu olan diğer mahallelerdir.

Sultangazi İlçesi'nin büyük bir bölümü ilçenin doğusundaki Alibeyköy Barajı Su Havzası içinde yer alır. Havza içinde ilçenin kuzeyinde ve doğusunda ormanlık alanlar vardır. Ormanlar ve su havzaları ilçedeki planlama alanının dışında kalan yerlerdir.

Alibeyköy Barajı Su Havzası'nda kalan mahalleler de imar dışı alanlardır. Cebeci Mahallesi'nde Cebeciköy mevki, Esentepe, Gazi, Yayla, Zübeyde Hanım Mahallesi'nin bir bölümü ve Habipler Mahallesi planlamaya dâhil olmayan bu havza içerisinde yer almaktadır.

Planlama alanında 7'si meri, 3'ü kısmen meri olmak üzere 10 tane 1/5000 ölçekli plan bulun maktadır (Tablo 4). Bu planlardan, Cebeci NİP (Nazım İmar Planı), Küçükköy İlave kısım Gazi Mahallesi NİP ve Gaziosmanpaşa 1256 Ada 66-72-73-74-75 Parsel, 16784 Parsel, 3596 Ada 1-2 Parsel NİP kısmen meri planlardır. 18.12.2007 tasdik tarihli TEM kuzeyi NİP, Küçükköy İlave kısım Gazi Mahallesi NİP ve Gaziosmanpaşa Cebeci Nazım İmar Planını kısmen kapsamaktadır. Söz konusu planların TEM Kuzeyi Planı sınırları dışında kalan kısımları meri durumdadır (İBB, 2012).

Tablo 4: Sultangazi İlçesi'ni oluşturan Bölgenin 1/5000 Ölçekli Meri Planları

Nazım İmar Planları	Onay Tarihleri
Cebeci NİP	14.02.1996
Gaziosmanpaşa Malkoçoğlu Toplu Konut Yerleşmesi NİP	22.03.1996
Sultançiftliği-Atışalan NİP	04.06.1996
Küçükköy İlave Kısım Gazi Mahallesi NİP	23.10.1996
Eyüp Yayla Köyü NİP	16.05.2001
Esenler Habipler NİP	25.04.2002
Gaziosmanpaşa Habipler NİP	14.08.2002
Gaziosmanpaşa 1256 Ada 66-72-73-74-75 Parsel, 16784 Parsel, 3596 Ada 1-2 Parsel NİP	02.01.2006
Gaziosmanpaşa TEM Kuzeyi Planı	18.12.2007
Gaziosmanpaşa İlave TEM Kuzeyi Revizyon NİP	11.08.2008

Kaynak: İBB, 2012.

Sultangazi İlçesi'nin 2008 yılında kurulmasıyla, Sultangazi Belediyesi'nin altyapı, ulaşım ve peyzaj çalışmaları sayesinde bölge her geçen gün gelişmeye başlamıştır. Yeni yapılanmakta olan ilçede Sultangazi Belediye'si birçok alanı kamulaştırarak, çok amaçlı spor kompleksleri, dev alışveriş ve kültür merkezleri, kavşak çalışmaları, toplu konut alanları ve rekreasyon alanlarının, projelendirme çalışmasına başlamıştır. İmar Planlarını yeniden düzenlenmeye başlamış ve imar sorununun çözümü için çalışmaya başlamıştır. Sultangazi Belediye'si büyük yatırımcıları bu bölgeye sevk etmiş ve Sultangazi de İstanbul'un kentli unsurlarını taşıy hale gelmeye başlamıştır (İBB, 2012).

2014 yılı nüfusuna göre de ilçede üçüncü sırada yer alan Cebeci Mahallesi, yüz ölçümü bakımından Sultangazi İlçesi'nin en geniş yüz ölçümlü mahallesidir. Yerleşim alanı küçüktür ancak taş ocakları ve ormanlar geniş yer kaplar. Cebeci Mahallesi'nde Bulgaristan göçmenlerinin nüfusu en fazladır. İkinci sırayı Kastamonu, Samsun, Sinop, Trabzon, Ordu gibi Karadeniz Bölgesi illeri nüfusuna kayıtlı insanlar oluşturur. Mahallede Doğu Anadolu Bölgesi'nden daha az insan vardır. Doğu Anadolu'dan en fazla nüfusu Ardahan İli nüfusuna kayıtlı olanlar oluşturur. Cebeci Mahallesi'nde hızlı nüfus artışı sonucu yerleşmeler artmıştır. Mahalle günümüzde taş ocaklarının çevresine kadar yayılmıştır. Mahallede apartmanlar yoğundur, site türü yapılaşmalar daha azdır.

Cebeci Mahallesi'nde iş merkezleri, özellikle de tekstil sektörü yoğundur. Mahallede çeşitli dernekler, marketler ve zincir işletmeler de bulunmaktadır (Sultangazi Belediyesi, 2015a:37).

Sultangazi Kaymakamlığı Cebeci Mahallesi'ndedir. İdari fonksiyona sahiptir. Mahalle ulaşım yönünden gelişmiştir. Avrupa Yakası'nın büyük bir bölümüne ulaşım bu mahalleden tek bir otobüsle sağlanabilmektedir. Ayrıca Topkapı-Mescid-i Selam tramvay hattı da mahalleden geçmektedir.

Cebeci Mahallesi'nde yer alan Cebeciköy mevki, Alibeyköy Barajı Su Havzası'nda yer alır. Cebeciköy'ün çevresinde o zamanlar boş olan sahada 1950'lerde taş ocakları açılmaya başlamıştır. O günlerden günümüze Cebeciköy'ün etrafı taş ocakları tarafından sarılmıştır. Cebeciköy, Cebeci Mahallesi'ne yaklaşık 3 km uzaklıkta yer alan, ulaşım uzak, taş ocakları nedeniyle imar dışı bir alandır (Şekil 3). Cebeci Mahallesi fazla nüfuslu bir mahalledir ancak Cebeciköy'de yaşayan nüfus azdır ve evlerin büyük bölümü kırsal nitelikler taşır.

Şekil 3: Sultangazi İlçesi Cebeci Mahallesi Cebeciköy çevresindeki taş ocaklarından bir görünüm

Cebeciköy mevkiinin nüfusu 500-600 civarındadır. Cebeciköy'de bahçivanlık, hayvancılıkla uğraşanlar giderek azalmıştır. Nüfusun büyük bölümü emeklilerden oluşmaktadır. Çalışanların büyük bölümü çalışmak için köy içinden başka yerlere gitmektedir (Z.Yıldız ile kişisel iletişim, 3 Mart 2015).

2013 yılında Sultangazi Belediyesi, 1500 yıllık tarihi olan Cebeciköy'de meydan ve çevre düzenlemeleri yapmıştır. Cebeciköy eski dokusuna yeniden kavuşturulmuştur. Cebeciköy girişinden mezarlık yoluna kadar olan bölgede küp taşı döşemesi yapılmış, binaların dış cephelerine kayrak taşı kaplaması yapılarak görüntü kirliliği ortadan kaldırılmıştır. Cebeciköy Köprüsü'nden Alibey Deresi'nin bitimine kadar olan bölgede 300 metre yağmur suyu kanalı döşenmiş, dere ıslahı ve yağmur suyu kanaletlerinin ıslahı yapılmıştır. Park alanları revize edilmiştir (Sultangazi Belediyesi, 2015b:6).

Cumhuriyet Mahallesi site türü yapılaşmanın yoğun olduğu bir mahalledir. Sultangazi İlçesi'nin güneyinde yer alır. Cumhuriyet Mahallesi'nin siteler mevki, İBB Meclisi tarafından 2013 yılında kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilan edildi. Cumhuriyet Mahallesi'nin siteler mevkiinde 1168 daireyi kapsayan bölge 2013 yılında riskli alan ilan edilmiştir. İBB tarafından siteler için yeni bir imar planı hazırlanmıştır (www.emlakkulisi.com). Cumhuriyet Mahallesi, Esentepe Mahallesi'ndeki Küçük Sanayi Sitesi sınırına kadar uzanmaktadır. Bu alan mahalledeki önemli iş sahasıdır. Cumhuriyet Mahallesi, Yunus Emre ve 75.Yıl Mahalleleri ile birlikte ilçenin güneyinde yer alır. Bu mahalleler ile Gaziosmanpaşa İlçesi ile arasında O2 Otoyolu (TEM) vardır. Cumhuriyet Mahallesi'nde ikamet eden vatandaşlar sosyo-ekonomik açıdan ilçedeki birçok mahalleye göre daha üst seviyede yer almaktadır (Sultangazi Belediyesi, 2015a:37). Cumhuriyet Mahallesi'nde günümüzde Adıyaman ve Malatya nüfusuna kayıtlı insanlar daha yoğundur.

2014 yılı nüfusuna göre ilçenin en kalabalık ikinci mahallesi olan Esentepe Mahallesi İstanbul'un merkezine biraz uzak iç kısımda yer aldığı için 2005 yılına kadar yeteri kadar gelişmemiştir. Mahalle İlçenin önemli bir iş sahasıdır. Mahalledeki dört adet küçük sanayi sitesi vardır. Bu sanayi siteleri (Sanko Oto Sanayi Sitesi, Gamas Mobilyacılar Sitesi, Avizeciler Sitesi ve Gaziosmanpaşa Küçük Sanayi Sitesi) buraların göç almasında ve nüfusunun giderek artmasında etkili olmuştur.

Esentepe Mahallesi'nin Alibeyköy Havzası'nda kalan kısmı imar dışı bir yerdir. Burası kaçak yapılaşmanın yoğun olduğu bir yerdir. Burası iki bölüme ayrılabilir. Birinci bölüm, Gazi-Cebeci Caddesi'ndeki Gazi Mahallesi Polis Karakolu'nun arkasındaki taş ocaklarının yakınındaki bölümdür. Burası halk arasında Adana Mahallesi olarak da bilinmektedir. İkinci bölüm ise Mimar Sinan Bulvarı'nın Cebeci Halk Ekmek Fabrikası'na yakın mevkide yolun karşısındaki taş ocaklarının yakınındaki gecekondularından oluşur (Şekil 4). Havza dışındaki alanda ise yoğun yapılaşma vardır. Esentepe Mahallesi'nin Hoca Ahmet Yesevi Caddesi üzerindeki bir bölümünde de kentsel dönüşümün gerçekleşmesi beklenmektedir. Küçük Sanayi Sitesi yakınındaki boş alan kentsel dönüşüm alanı ilan edilmiştir.

Şekil 4: Sultangazi İlçesi Esentepe Mahallesi'nde Cebeci Halk Ekmek Fabrikası yakınındaki gecekondulardan bir görünüm

İlçenin en az nüfuslu mahallesi olan Eski Habipler Mahallesi'nin Eyüp İlçesi Pirinççi Mahallesi ile arasında Eski Edirne Asfaltı yer alır. Ayrıca Eski Habipler Mahallesi'nin Başakşehir İlçesine de sınırı vardır. Eski Habipler Mahallesi'nde İlçe Sağlık Müdürlüğü, İtfaiye ve PTT gibi kurumlar bulunmaktadır.

Mahallede en çok Malatya, Erzurum, Trabzon, Ordu, Rize illerinden göçlerle gelenler ile Trakya İlleri'nden gelenler yaşamaktadır (O.Avcılar ile kişisel iletişim, 3 Şubat 2015).

Eski Habipler Mahallesi'nde, 2009-2010 yıllarında imar çalışması başlamış 2012 yılının son aylarında imara açılmıştır. Mahallede kırsal nitelikli evler giderek azalmaktadır. Önceden gecekonduların çok olduğu bu mahalle yüksek katlı modern binaların yoğun olarak yapılmasıyla, yakın bir zamanda çok farklı bir görünüme kavuşacaktır.

Gazi Mahallesi nüfusu hızla artan bir mahalledir. 2014 yılında ise mahallenin nüfusu 32.845'e yükselmiştir. İlk kurulduğu günden bugüne nüfus artışı sonucunda sınırları giderek küçülmüş zamanla dört mahalleye (Gazi, Yunus Emre, Zübeyde Hanım, 75.Yıl) bölünmüştür. Ancak, bu dört mahalle hala eski adıyla anılmaktadır. Bu mahalleler Gazi Mahallesi semtini oluşturmaktadır.

Bölgede önceleri yoksul kesim fazlayken orta tabaka giderek artmıştır (Türkdoğan 2002:410).

Gazi Mahallesi bir bölümü Alibeyköy Barajı Su Havzası'nda kalmaktadır. Bu bölge gecekondulaşmanın yoğun olduğu bir yerdir. Gazi Mahallesi Sultançiftliği Mahallesi ile birlikte Sultangazi İlçesi'ne ismini vermektedir. Gazi Mahallesi'nde günümüzde en fazla Sivas, Erzurum, Tokat ve Kastamonu İlleri nüfusuna kayıtlı insanlar yaşamaktadır (Şahin, 2012- Şahin, 2013).

Habipler Mahallesi de ilçedeki en az nüfuslu ikinci mahalledir. Habipler Mahallesi Alibeyköy Havzası'nda yer alan, taş ocakları ve ormanların bulunduğu bir mahalledir. İSKİ su

toplama havzasında yer aldığından bölge imara aykırı kabul edilmekte, bunun için bölgedeki evlerin tapuları yoktur. 1983'te bölgede kadastro çalışması yapılmış sonuç alınamamış sonra İBB'ye devredilmiştir. Mahallenin imar izni olmadığından tamamen gecekondulara dönüşmüştür (Şekil 5). Mahalledeki evlerin bir bölümü de kırsal nitelikler taşımaktadır. Mahallede az da olsa hayvancılık yapılmaktadır. Habipler Mahallesi'nde günümüzde en fazla Kastamonu, Erzurum, Kars, Rize, Tunceli ve Tokat İlleri'nin nüfusuna kayıtlı insanlar yaşamaktadır. Mahalle'de A1 Caddesi'nin girişinde İBB Evleri yapılmaya başlanmış 2014 yılında tamamlanmıştır. Habipler Mahallesi'nin yakın zamanda imara açılacağı belirtilmiştir. Mahalle'de İBB Asfalt Fabrikası ve İBB Hayvan Barınağı bulunmaktadır. Mahalle'nin iç kesimleri ulaşımına uzak kalmaktadır. İş imkânları kısıtlıdır.

Şekil 5: Sultangazi İlçesi Habipler Mahallesi'ndeki gecekondulardan bir görünüm

İsmetpaşa Mahallesi 2014 yılında, Sultangazi'nin en yüksek nüfuslu dördüncü mahallesi olmuştur. Mahalle'nin toplam nüfusu 54.138'dir. Yoğun göç alan bir mahalledir. Tekstil sektörü mahallede yaygın olan önemli iş alanlarından biridir. İsmetpaşa Mahallesi'nde günümüzde en fazla Malatya, Adıyaman ve Kastamonu İlleri nüfusuna kayıtlı insanlar yaşamaktadır. Mahallede apartmanlar yaygınken gecekonduların sayısı ise çok azdır. İsmetpaşa Mahallesi Eski Edirne Asfaltı'nın batısında yer alır. Cadde üzerinde çeşitli dükkânlar vardır.

Malkoçoğlu Mahallesi'de yoğun göçlerle büyüyen bir mahalledir. Günümüzde K.Maraş, Trabzon ve Ordu İlleri nüfusuna kayıtlı kişilerin bu mahallenin nüfusu içindeki oranı artmıştır. 2014 yılında Malkoçoğlu Mahallesi'nin nüfusu 12.690 olmuştur. Mahallenin nüfusu az olmasına rağmen yüz ölçümü küçük olduğu için nüfus yoğunluğu fazladır. Tekstil sektörü bu mahallede de önemli bir yere sahiptir. Mahallede Mescid-i Selam tramvay durağının bulunduğu yerde de tekstil atölyeleri yoğunudur.

Sultançiftliği Mahallesi'nin nüfusu 2014 yılında 38.314'e yükselmiştir. Mahalleye göçler artmıştır. Sultançiftliği Mahallesi 1994 yılından sonra bölünmüş İsmetpaşa Mahallesi bu mahalleden ayrılarak kurulmuştur.

Mahalle adını, yörede bulunan askeri kışlaya ve Osmanlı sarayına hayvan yetiştirilen ve tarım yapılan Osmanlı Sultanı'na ait çiftliklerden almıştır. Eski Edirne asfaltının T4 Tramvay hattının batısında yer alır (Çam, 2012:332). Ancak çiftliğin esas bulunduğu yer Cebeciköy'ün mahallesi olan Cebeci Sultançiftliği idi. Burası da Uğur Mumcu ile Cebeci arasındadır. Sultançiftliği Sementi, Sultançiftliği Mahallesi, İsmetpaşa Mahallesi, Uğur Mumcu Mahallesi, Cebeci Sultançiftliği (Cebeciköy'ün eski mahallesi) ve kısmen 50.Yıl Mahallesi oluşturmaktadır. Bu bölge ilçedeki en düzenli yapılaşmanın olduğu gelişmiş bir yerdir

1990 yılından sonraki planlama da İstanbul'da yeni kurulacak ilçeler arasında *Sultançiftliği* isminde bir ilçe olması düşünülmüştür (Gökçen, 1999:72). Bu planında etkisiyle bu bölgede, 2008 yılında Sultangazi İlçesi kurulmuştur. Sultançiftliği Mahallesi de Gazi Mahallesi ile birlikte ilçeye ismini vermektedir. Sultançiftliği Mahallesi'nde günümüzde en fazla Sinop, Kastamonu, Adıyaman, ve Malatya İlleri'nin nüfusuna kayıtlı insanlar yaşamaktadır.

Uğur Mumcu Mahallesi, 2014 yılı toplam nüfusu olan 40.648 ile Sultangazi İlçesi'nin mahalleleri arasında nüfus büyüklüğü bakımından altıncı sırada yer alır. Uğur Mumcu Mahallesi'nde yaşayanların büyük bölümünü Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu'dan göçlerle buraya gelenler oluşturmaktadır. Mahallede en fazla Kastamonu, Sinop, Diyarbakır, Adıyaman ve Sivas İlleri nüfusuna kayıtlı insanlar yaşamaktadır. Düzenli gelişmiş bir mahalledir. Sultangazi Hükümet Konağı, Sultangazi Belediyesi Ek Hizmet Binası ve Sultangazi Belediyesi bu mahallede yer alır. Belediye ve Hükümet Konağı Cebeci Mahallesi ile Uğur Mumcu Mahallesi arasında Atatürk Bulvarı üzerindedir. Cebeci Spor Kompleksi ve Cebeci Şehir Parkı bu mahallededir. Ayrıca Lütfiye Nuri Burat Devlet Hastanesi bu mahalle de yer alır. Mahallede tekstil, ticaret gibi iş alanları yaygındır. Tramvay yolunun çevresinde iş merkezleri yoğundur.

Uğur Mumcu Mahallesi, Cebeci ve Cumhuriyet Mahalleleri ile birlikte orta sınıfın yoğun olduğu mahalledir (Sultangazi Belediyesi, 2015a:37).

Yayla Mahallesi Sultangazi İlçesi'nin en az nüfuslu 3. Mahallesidir. 2013 yılında mahallenin nüfusu 8262 iken, 2014 yılında mahallenin nüfusu 8.142'ye düşmüştür. Alibeyköy Havzası içinde yer alan Yayla Mahallesi'nin ormanları arazisi 2B arazileri içinde olduğundan planlama alanı dışındadır. Günümüzde Yayla Mahallesi'de yaşayanların büyük bölümünü önceki yıllarda Sinop, Giresun, Sivas ve Rize İlleri'nden buraya gelip yerleşenler oluşturmaktadır. 2000 yılı sonrasında köy statüsü kaldırıldığı için mahallede kırsal nitelik taşıyan evler fazladır. Henüz şehirleşmenin başlangıç aşamasındadır. Evlerinin yanında yada alt katında ahırlar bulunmaktadır. Hayvancılığın yaygın olduğu bir mahalledir. Birbirinden uzakta yer alan evler de vardır. Yayla Mahallesi'nin Habipler'in kuzeyindeki Pirinççi Köyü Yolu üzerindeki bölümü Araba Konağı mevki Yayla Mahallesi'nin merkezine uzak kalan bir yerdir. Burası Eski Habipler Mahallesi'ne yakındır. Yayla Mahallesi'nin merkezi buraya göre daha gelişmiştir. Mahallede iş imkânları azdır ve şehirsiz fonksiyonlar sınırlıdır. Mahallenin güneyinde Habipler Mahallesi ile arasında taş ocakları yer alır. Havza içinde kaçak yapılar bu mahallede de oluşmuştur.

Mahalle ufak akarsular tarafından derin biçimde yarılmış, parçalanmış üzerinde düzlüklerin belirgin olarak bulunduğu deniz yüzeyinden yüksekte bir platoda yer aldığı için Yayla adı verilmiştir (Çam, 2012:359). Zaten mahalle kurulmadan önce Pirinççi Köyü'nün hayvancılık faaliyetlerinin yapıldığı yayla alanıydı (M. Coşkun ve A. Kibar ile kişisel iletişim, 24 Aralık 2014). Yayla Mahallesi, ilçe merkezine uzak bir bölgede olup ekonomik olarak en yoksul mahallelerdendir (Sultangazi Belediyesi, 2015a:37).

Yunus Emre Mahallesi'nin nüfusu 2014 yılında 45.007'ye yükselmiştir. Mahalle 2014 yılında nüfus büyüklüğü bakımından ilçede beşinci sırada yer almaktadır. Mahallede günümüzde en çok Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu İlleri'nden gelenler yaşamaktadır. Siirt, Sivas, Muş ve Van İlleri nüfusuna kayıtlı kişiler mahallede önemli bir çoğunluktadır. Mahallenin büyük bölümü apartmanlardan oluşmaktadır. Siteler çok azdır. Gecekondu alanları giderek azalmış yerini modern binalara bırakmıştır.

Zübeyde Hanım Mahallesi'nin büyük bölümü Alibeyköy Barajı Havzası'nda yer alır. Alibeyköy Barajı çevresinde gecekondulaşmanın yoğun olduğu bir mahalledir. Bu bölgeye Sekizevler denilmektedir. Mahallede yaşayan çoğu kişinin evlerinin tapusu bulunmamaktadır. Kent ormanı civarındaki bölgede azda olsa hayvancılık yapan kişiler bulunmaktadır. 2014 yılında Zübeyde Hanım Mahallesi'nin nüfusu 31.987'ye ulaşmıştır. Zübeyde Hanım Mahallesi'nde günümüzde en fazla Sivas, Kastamonu, Tokat ve Şırnak İlleri nüfusuna kayıtlı insanlar yaşamaktadır.

50.Yıl Mahallesi'nin nüfusu 2013 yılında 72.567 iken, 2014 yılında 72.322'ye düşmüştür. Yine de mahalle Sultangazi İlçesi'nin en fazla nüfuslu mahallesidir. Mahallenin Esentepe'deki Küçük Sanayi Sitesi'nin bulunduğu bölgeye ve Sultançiftliği semtine yakın olması sürekli göç almasında etkili olmuştur. Mahallede iş imkânları fazladır, ticaret yoğundur. 50.Yıl Mahallesi'nin Hoca Ahmet Yesevi Caddesi üzerindeki bir bölümü İBB Meclisi tarafından 2013 yılında kentsel dönüşüm ve gelişim alanı ilan edilmiştir. 50.Yıl Mahallesi'nde günümüzde Adıyaman, Malatya, Sivas ve Sinop İlleri nüfusuna kayıtlı insanlar daha fazladır.

75. Yıl Mahallesi'nin nüfusu 2013 yılında 30.858 iken, 2014 yılında ise 30.810'a düşmüştür. Yıl Mahallesi'nde günümüzde en fazla Sivas ve Kastamonu İlleri nüfusuna kayıtlı insanlar yaşamaktadır.

Sultangazi Belediyesi, 2012 yılı ve sonrasında, Sultangazi İlçesi'nin 23 km² lik bir bölümünde kentsel dönüşüm gerçekleştirmeyi planlamıştır. Kentsel dönüşüm özellikle su havzaları ve taş ocaklarının bulunduğu bölgeyi kapsamaktadır. Kentsel dönüşüm sonrasında ilçeye fuar, kongre merkezi, üniversite, 3000 dönümlük hayvanat bahçesi organik tarım yapılan bahçeler ve çok sayıda yeşil alan kazandırmayı hedeflemektedir (makine-market.com.tr).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sultangazi İlçesi her ne kadar yeni kurulmuş bir ilçe olsa da bu bölge İstanbul civarındaki en eski yerleşim yerlerindedir. Bölgenin fonksiyonel olarak tarihi ilk çağlara kadar uzanmakta olup, Bölge Osmanlı Dönemi'nde de özellikle su medeniyeti açısından çok önem taşımaktadır. İstanbul'un en eski köy yerleşmelerinden olan Cebeciköy ve Çınarlıhan (Habibler), Sultangazi sınırları içerisinde kalır.

İlçenin bulunduğu alan 1923-1950 yılları arasında neredeyse boştu. Ancak tarımla uğraşan birkaç köy ve köylerin arasında hayvancılık yapılan ağıl tipi yerleşmeler vardı. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte özellikle Yunanistan, Romanya, Bulgaristan ve Yugoslavya'dan gelen göçmen ailelerinin iskân edilmesiyle nüfusu artmaya başlamıştır.

1950 yılından itibaren göçmen vatandaşların yerleştirilmesi amacıyla tek katlı bahçeli evlerle yapılaşma başlamıştır. Bu yıllardan sonra başta Karadeniz Bölgesi olmak üzere ülkenin değişik yerlerinden buraya olan göçler hız kazandı. Bu göçlerde 1960'lardan sonra oluşturulan sanayi bölgelerinin ve sanayi tesislerinin rolü büyük olmuştur. Ancak bölgenin 1970'li yıllara kadar nüfus artışı az olmuştur. Bölgeye olan göçler özellikle 1975 ve sonrası hızlanmaya başlamıştır. Böylece İstanbul'un birçok yerinde görünen çarpık kentleşmenin yaşandığı gelişme süreci, burada da yaşamıştır.

İlçenin bugünkü sınırları içerisinde kalan küçük yerleşim yerleri coğrafik ve idari açıdan değişen şartlar dâhiline Esenler, Eyupsultan, Gaziosmanpaşa ve Bakırköy gibi farklı ilçe

merkezlerine bağlı iken 2008 yılında Sultangazi İlçesi kurulmasıyla bu ilçeye bağlanmıştır. Gaziosmanpaşa'ya bağlı 13, Eyüpsultan ve Esenler'e bağlı birer mahalle yeni kurulan bu ilçeye bağlanmıştır.

1980'li yıllardan sonra imar planlarının uygulanmaya başlamasıyla hızlı bir şehirleşme dönemine girilmiştir. Kırsal yerleşim yerlerindeki tarım arazileri imara açılınca, tarım temel geçim ekonomisi olmaktan çıkmıştır.

1990'lı yıllardan itibaren daha da artan göç olaylarına terör yüzünden Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nden gelenler de eklenmiştir. Uygulanan imar planları göçlerin çok hızlı olmasından dolayı yetersiz kalmıştır.

2000'li yıllardan sonra da ilçe sınırları içerisinde kalan yerleşim yerlerinin büyümeleri devam etmiştir. 2008'de Sultangazi İlçesi'nin kurulmasıyla Belediye'nin altyapı ulaşım ve peyzaj çalışmaları sayesinde bölge gittikçe gelişerek kent görünümünü almaya başlamıştır.

Sultangazi İlçesi İstanbul'un fazla göç alan yerlerindedir. Özellikle gelir düzeyi düşük kişiler tarafından büyük şehirde yaşama, kentte tutunma (konut edinme) ve yaşama (iş bulma) gibi nedenlerle önemli çekim merkezi konumundadır. İstanbul'daki iş imkânları ve Sultangazi İlçesi'nin bazı bölgelerinde konut kiralarının daha uygun olması bu bölgeye göçü arttıran başlıca nedenlerdir. Türkiye'de kırsal alanlardan kentlere göçü caydırıcı tedbirlerdir alınmalı, kırsal kesim imkânları artırılarak daha yaşanabilir hale getirilmelidir.

Göç olgusunun önlenmesindeki en önemli faktör bölgeler arasındaki farklılıkların giderek en az seviyeye indirilmesidir. İlçe ülkemizin her tarafından göçler almıştır ve sosyo kültürel çeşitlilik vardır. Bu kültürel çeşitliliğin iyi değerlendirilmesi, farklı kültürlerin birbirini iyi tanıyarak uyum içinde bir arada yaşamasına katkı sağlayacak, nüfusun yarıya yakınıni oluşturan gençlerin ihtiyaçlarına yönelik sosyal ve kültürel etkinliklerin artırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aliağaoğlu, A. ve Uğur, A. (2012). *Şehir Coğrafyası* (2.Baskı). Ankara: Nobel.
- Avcı, S. (1993). *Türkiye'de Şehir ve Şehirli Nüfusun Dağılışı (1927-1990)*. Türk Coğrafya Dergisi, 28, 249-269.
- Avcı, S. (1994). *Gaziosmanpaşa İlçesi. Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* 3, 380-381. İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Ortak Yayınları.
- Bayartan, H. (2003). *Geçmişten Günümüze İstanbul'da Nüfus*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi, 11/2003, 15-20.
- Bayır, Ö., Gündoğdu, R. ve Önal, F. E. (2012). *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Sultangazi*. İstanbul: Sultangazi Belediyesi Kültür Yayınları Forart.
- Çağdaş, A. H. (1990). *Mahmutbey'de Sanayi ve Gecekondu İlişkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çam, F. Ö. (2012). *İsimler, İstanbul'daki Semt İsimleri ve Büyük İsimler*. İstanbul: Altan.
- Çayhan, N. (1974). *Gaziosmanpaşa'da Nüfusun Menşei İlçeye Geliş Nedenleri ve Sosyo Ekonomik Durumu*. (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi) İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Çezik, A. (1982). *Kent Eşiği Araştırması*. Ankara: DPT Yayınları Yayın No:1938.
- Emekli, G. (2005). *Urla Kent Coğrafyası*. İstanbul: Çantay.

- Ergil, D. (1980). *Türkiye’de Terör ve Şiddet*. Ankara: Turhan.
- Gökçen, R (1983). *Gaziosmanpaşa*. İstanbul: Özyürek.
- Gökçen, R. (1987). *Bakırköy ve Küçükçekmece*. İstanbul: Özyürek.
- Gökçen, R. (1999). *İstanbul ve İlçeleri Dizisi:15.İstanbul: Gaziosmanpaşa*. İstanbul: Özyürek.
- Göney, S. (1995). *Şehir Coğrafyası I* (3.Baskı). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayın No:2274, Coğrafya Enstitüsü Yayın No:91.
- Güney, E. (2004). *Çevre Sorunları Coğrafyası*. Ankara: Gündüz.
- Güngördü, E. (2001). *Eğitim Fakülteleri İçin Türkiye’nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*. Ankara: Nobel.
- Güven, F. M. (2005). *Kemerburgaz Bölgesinde Kentleşmenin Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Işık, Ş. (2005). *Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri*. Ege Coğrafya Dergisi, 14/2005, 57-71.
- İsbir, E. G. (1986). *Şehirleşme ve Meseleleri*. Ankara: Ocak.
- Karabağ, Ö. (1973). *Gaziosmanpaşa’da Nüfusun Coğrafi Menşei İktisadi Faaliyetler ve Araziden Faydalanma*. (Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi) İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Karabağ, S. ve Şahin, S. (2003). *Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası (Editör: C. Şahin)*, Ankara: Gündüz.
- Karahasanoğlu, S. (2013), *Küçükköy-Taşlıtarla Gaziosmanpaşa, Bir İlçenin Öyküsü*. İstanbul: Gaziosmanpaşa Belediyesi Kültür Yayınları: Forart.
- Keleş, R. (1976). *Kentbilim İlkeleri*. (1.Baskı). Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları. Ankara: Sevinç.
- Keleş, R. (1997). *İnsan, Çevre, Toplum* (2.Baskı). Ankara: İmge.
- Keleş, R. (2002). *Kentleşme Politikası* (7. Baskı). Ankara: İmge.
- Kılıç, H. (1996). *İstanbul’da Mahalle Bazında Nüfus Dağılışı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kıray, M., B. (1982). *Toplumsal Değişme ve Kentleşme. (Derleyen. Türköz Erder). Kentsel Bütünleşme*. Ankara: Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayınları Yayın No: 4, 57-66.
- Korkmaz, Abdullah (1988). *Şehirleşme ve Suç Malatya Araştırması (1981-1985)*. (Yayımlanmamış Doktora tezi) İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Milliyet Gazetesi (1981). *İstanbul’da Bazı Mahalle ve Köyler Belediyelere Bağlanıyor*. Milliyet Gazetesi, 15/03/1981, 12
- Özey, R. (2009). *Çevre Sorunları*. (3.Baskı). İstanbul: Aktif.
- Sezal, İ. (1992). *Şehirleşme*. İstanbul: Ağaç.
- Sönmez, M. (1996). *İstanbul’un İki Yüzü: 1980’den 2000’e Değişim*. Ankara: Arkadaş.
- Şahin, C. (2012). İstanbul’da Erzurumlular: Bir İç Göç Üzerine Gözlemler. Atatürk Üniv., Ed. Fak. Coğr. Böl., I. Ulusal Coğrafya Sempozyumu 28-30 Mayıs 2012. Bildiriler Kitabı 573-585. İstanbul.

- Şahin, C. (2013). İstanbul'da Tokatlılar: Bir İç göç Üzerine Gözlemler. Tokat Sempozyumu 1-3 Kasım 2012, Cilt II, 73-96. Ankara:Özyurt.
- Şahin, C. (2015). İstanbul'un İlçeleri. Büyük İstanbul Tarihi-İdariYapı-Siyaset ve Yönetim-2, Cilt III. Editör: F.M. Emecan ve C. Yılmaz. 246-325. İstanbul.
- T.C. Bakırköy Belediyesi (1987). *Bakırköy Rehberi*. İstanbul:Bakırköy Belediyesi Araştırma Basın Yayın Organizasyon. İki Nokta.
- T.C. Bakırköy Belediyesi (1987). *1985 Yılı Bakırköy İlçesi Mahalle Nüfusları*.
- T.C. Sultangazi Belediyesi (2015a). *Sultangazi Belediyesi Stratejik Plan 2015-2019*.
- T.C. Sultangazi Belediyesi (2015b). *Sultangazi Bülteni (11)*.
- T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı (2009). *İstanbul 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu Üçüncü Bölüm İstanbul İl Bütünü Araştırma Bulguları*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Müdürlüğü, 70-325.
- T.C. İstanbul Büyükşehir Belediyesi İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı (2012). *Sultangazi 1/5.000 Ölçekli Nazım İmar Planı Raporu*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Planlama Müdürlüğü.
- T.C. Sultangazi Kaymakamlığı (2011). *Sultangazi İlçesi 2011 Yılı 60 Dakikalık Brifing Raporu*,1-3.
- Tamer, E. (1979). *Bakırköy İlçesi*. İstanbul: Özyürek.
- Tatar, T. (1997). *Şehirleşmenin Siyasi Katılıma Etkisi ve Malatya Örneği*. Türk Sosyoloji Dergisi, Genç Sosyologları Derneği Yayınları, Sayı 3,123-141.
- Temel, H. ve Yavru, Y. (1968). *Gaziosmanpaşa İlçesini Tanıyalım*, İstanbul: Saffet.
- TÜİK (1990), Bakırköy ve Gaziosmanpaşa İlçeleri Mahalle Bazında Nüfus Verileri.
- TÜİK (1990-1997) Bakırköy ve Gaziosmanpaşa İlçeleri Mahalle Nüfusları.
- Tümertekin, E. (1973). *Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirsiz Fonksiyonlar*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayın No. 1840, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayın No:72.
- Tümertekin, E. (1979). *İstanbul'da Nüfus Dağılışı*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. Üniversite Yayın No:2540, Coğrafya Enstitüsü Yayın No:104.
- Tümertekin, E. (1997). *İstanbul İnsan ve Mekan*. İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (1997). *Beşeri Coğrafya İnsan Kültür Mekan*. İstanbul:Çantay.
- Türkdoğan, O. (1977). *Yoksulluk Kültürü*. İstanbul: Sebil.
- Türkdoğan, O. (2002). *Gecekondu İnsan ve Kültür İstanbul Örnek Olayı*. GENAR Araştırma, Eğitim, Danışmanlık. İstanbul: Hilal.
- Uyan, E. (1985). *İlçemiz Gaziosmanpaşa*, İstanbul.
- Yamanlar, O. (1957). *Kâğıthane ve Alibeyköy Dereleri'nde Toprak Taşınmaları ve Haliç'in Dolmasını Önleyecek Teknik ve Kültürel Tedbirler Üzerine Araştırmalar*. İstanbul Üniversitesi Yayınları No:275, Orman Fakültesi Yayın No: 48
- Yörükhan, T. (1968). *Gecekondu ve Gecekondu Bölgelerinin Sosyo-Kültürel Özellikleri*. Ankara: İmar ve İskân Bakanlığı Yayınları.

-
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=ŞEHİR, Erişim Tarihi: 02.02.2014
 - <http://www.gaziosmanpasahaberleri.com/gaziosmanpasa-hakkinda/gaziosmanpasa-nufusu/>, Erişim Tarihi: 16.05.2015
 - <http://www.youtube.com/watch?v=v3eg-iENeNc>
 - <http://www.sendika.org/2014/08/merak-etmeyin-gazi-gelior-demistik-merakettik-gaziye-gittik-ali-ergin-demirhan/>, Erişim Tarihi: 13.05.2015
 - <http://www.etha.com.tr/Haber/2010/07/25/yasam/gazi-halki-tapularini-istiyor/>, Erişim Tarihi: 13.05.2015
 - https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%BC%C3%A7%C3%BCkk%C3%B6y,_Gaziosmanpa%C5%9Fa, Erişim Tarihi: 02.05.2015
 - <http://www.sankootosanayi.com/login.aspx>, Erişim Tarihi: 22.06.2015
 - <http://emlakkulisi.com/sultangazi-kentsel-donusumde-son-durum/320457>, Erişim Tarihi: 18.06.2015
 - <http://www.tuik.gov.tr>, TÜİK 2000 Yılı Mahalle Nüfusları /28/01/2015
 - <http://www.tuik.gov.tr>, TÜİK-ADNKS Veri Tabanı: 2007-2014.